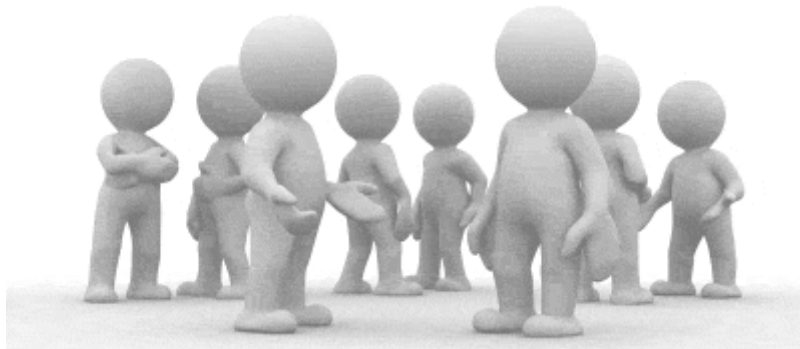

Politiek participeren?!

Een verkennend onderzoek naar de politieke participatie
van jongvolwassene MBO studenten

Ufuk Kâhya & Sara Sheikhi

*Afstudeeronderzoek
Den Haag, juni 2009*

Politiek participeren?!

Een verkennend onderzoek naar de politieke participatie
van jongvolwassene MBO studenten

Auteurs

Ufuk Kâhya & Sara Sheikhi

Begeleiders

Mevr. Natasja Nova

Dhr. Arend Geul

Opdrachtgever

Dhr. Maarten Prinsen

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

avans
hogeschool

Voorwoord

Dit rapport heeft betrekking op de politieke participatie onder jongvolwassenen en is geschreven in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Dit rapport is een afstudeerscriptie voor de opleiding Bestuurskunde van Avans Hogeschool te 's-Hertogenbosch.

Dit onderzoek dient een eerste verkenning te bieden in de houding en het gedrag van jongvolwassene MBO studenten ten aanzien van politieke participatie. Uit de houding en het gedrag vloeien een aantal succes- en faalfactoren voort, dat van nut kunnen zijn voor het betrekken van deze doelgroep voor de activiteiten van het Huis voor democratie en rechtsstaat.

Voor de totstandkoming van dit rapport danken wij in eerste instantie de opdrachtgever Dhr. Maarten Prinsen, evenals de projectmedewerkers Mevr. Maartje Mol en Mevr. Nienke Vermeer-Little, van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, voor hun begeleiding en steun gedurende alle fases van het onderzoek.

Ook danken wij onze begeleiders vanuit Avans Hogeschool, Mevr. Natasja Nova en Dhr. Arend Geul voor het beantwoorden van alle vragen, de continue begeleiding en tijdige advies. Daarnaast danken wij onze docenten Mevr. Sandra Verhoeven voor haar begeleiding en crisismanagement en Dhr. Frans Coppelmans voor zijn begeleiding en oog voor detail en structuur. Verder danken bij Dhr. Marcel Boogers van de Universiteit van Tilburg voor zijn visie op en advies over dit onderwerp.

Dit rapport had niet tot stand kunnen komen zonder de medewerking van verschillende ROC's en MBO studenten. Onze dank gaat uit naar de studenten en docenten van de Koning Willen 1 College te 's-Hertogenbosch, ID-college te Leiden, Drenthe College te Assen en ROC Mondriaan te Den Haag. Wij danken hen voor hun tijd en waardevolle input.

Als laatste danken wij onze collega-stagiaire Ellen Jorritsma voor haar tijdige feedback en luisterende oor tijdens dit onderzoek.

Wij wensen u veel leesplezier en hopen een waardevolle bijdrage te leveren aan het vraagstuk over politieke participatie onder jongvolwassenen.

Ufuk Kâhya & Sara Sheikhi
Den Haag, juni 2009

Samenvatting

Dit rapport is een eerste verkennende onderzoek naar de politieke participatie van jongvolwassene (18-25 jarigen) MBO studenten in opdracht van de projectorganisatie Huis voor democratie en rechtsstaat van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Het Huis voor democratie en rechtsstaat is een nog op te richten fysiek huis (gebouw) dat een doe- centrum moet vormen ter bevordering van kennis, vaardigheden en participatie met betrekking tot de democratische rechtsstaat. Het Huis voor democratie en rechtsstaat richt zich op vele doelgroepen. In dit onderzoek is de houding en het gedrag van jongvolwassene MBO studenten ten aanzien van politieke participatie geïnventariseerd en geanalyseerd. Het doel is om succes- en faalfactoren te formuleren ter bevordering van politieke participatie en deze te vertalen naar handelingsperspectieven voor het Huis voor democratie en rechtsstaat.

Jongvolwassenen kennen wel belang, maar weinig urgentie toe aan politieke participatie. Het ontbreken van urgentie is mogelijk de verklaring voor het passieve gedrag, hoewel er ook een geïnteresseerde maar afwachtende en voor een deel cynische houding op te merken is. Dat een geïnteresseerde houding niet leidt tot actief gedrag, komt enerzijds doordat de huidige participatievormen niet (altijd) evengoed aansluiting bij de levensfase van de doelgroep, en anderzijds door onduidelijkheid. Duidelijkheid over wat er van jongvolwassenen verwacht wordt en wat zij kunnen verwachten, maar ook duidelijkheid over mogelijkheden en onmogelijkheden, de te verwachten resultaten, gestelde doelstellingen en procesmatig verloop van politieke participatie is essentieel. Het toegankelijk en verwerkbaar maken van informatie levert een belangrijke bijdrage aan duidelijkheid. Toegankelijkheid wil zeggen dat informatie zowel inhoudelijk als qua vorm aansluit bij de doelgroep. Er is geen dominante informatiebron voor deze doelgroep te kenmerken, waardoor gebruik van meerdere kanalen noodzakelijk is om een zo groot mogelijke deel van de groep te bereiken. Om effectief te kunnen zijn, zullen beleidsinterventies en activiteiten ter bevordering van politieke participatie moeten aansluiten bij de belevingswereld van jongvolwassenen. Het ontbreken van deze aansluiting leidt ertoe dat jongvolwassenen geen intrinsieke motivatie krijgen om politiek te participeren. Het nut hiervan is voor hen immers niet helder. Aansluiting bij de belevingswereld kan gevonden worden door naar jongvolwassenen toe te gaan. Interactie is hierbij van groot belang. Om zeker te zijn dat de boodschap is overgekomen, moet er ruimte zijn voor het stellen van vragen. Jongvolwassenen (persoonlijk) aanspreken op mogelijkheden en hun rol, kan een waardevolle eerste stap zijn in het bevorderen van politieke participatie. Aangezien de scholen centraal staan in de leefwereld van deze groep en tevens fungeren als hét kennis- en informatiecentrum in hun beleving, is het sterk aan te raden om activiteiten ter bevordering van politieke participatie te koppelen aan activiteiten en programmaonderdelen van scholen. Naast scholen vormt de (directe) omgeving van jongvolwassenen ook een belangrijke informatiebron. Familie en vrienden worden regelmatig geraadpleegd en hebben invloed op het participatiegedrag van jongvolwassenen. Jongvolwassenen zijn vanaf hun 18^e levensjaar niet vanzelfsprekend bewust van de wijze waarop zij politiek kunnen participeren. Ook zoeken jongvolwassenen niet vanuit zichzelf informatie over politiek. Dit omdat politieke interesse van nature er niet altijd in zit. Hier kan een belangrijke bijdrage aan geleverd worden door ervoor te zorgen dat deze informatie hen op een toegankelijke en interactieve wijze rond de 18^e levensjaar bereikt.

Inhoudsopgave

1. Onderzoeksverantwoording	5
1.1 Inleiding	5
1.2 Aanleiding tot het onderzoek	6
1.3 Probleemstelling	7
1.4 Onderzoeksvragen & onderzoeksmethoden	8
1.5 Consequenties van het onderzoek	10
1.6 Leeswijzer	10
2. Politieke participatie: een literatuurverkenning	11
2.1 Politieke participatie: het begrip	11
2.2 Politieke participatie en leeftijdsfase	11
2.3 Vormen van politieke participatie	11
2.4 Niveaus van politieke participatie	13
2.5 Beeldvorming over politieke participatie	14
2.6 Succesfactoren volgens wetenschappelijke literatuur	16
3. Politieke participatie: een veldonderzoek	17
3.1 Maatschappelijke interesse	17
3.2 Politiek	17
3.3 Democratie	19
3.4 Informatiebronnen	20
3.5 Participatie	21
3.6 Succesfactoren volgens de doelgroep	25
4. Bestuurskundige analyse	27
4.1 18-25 jarigen	27
4.2 Urgentie van participatie	28
4.3 Politiek	29
4.4 Democratie en participatie	30
4.5 Succesfactoren	31
5. Conclusies en aanbevelingen	32
5.1 Conclusies	32
5.2 Aanbevelingen	34
5.3 Faalfactoren/valkuilen	36
5.4 Vervolgonderzoek	36
Literatuurlijst	37
Bijlagen	40

1. Onderzoeksverantwoording

1.1 Inleiding

In 2007 heeft de Raad van Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) de Tweede Kamer geadviseerd om meer werk te maken van burgerschapseducatie en om mogelijkheden te creëren om te oefenen met democratie (RMO, 2007). Dit advies is op 5 oktober 2007, tijdens de Week van de Democratie, aangeboden aan Minister ter Horst. Het Huis voor democratie en rechtsstaat werd hierbij als één van de mogelijkheden genoemd. Op grond van het onderzoek 'Jonge burgers en democratie' (Velkamp, 2007) concludeerde de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) dat met name onder jongeren de kennis van democratie en de beginselen van de rechtsstaat versterkt moet worden. In 2008 bracht een maatschappelijke commissie (onder leiding van prof. dr. W.B.H.J. van de Donk) advies uit aan de Minister van Justitie en de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over het uitdragen van kernwaarden van de rechtsstaat. De commissie benadrukt dat effectieve overdracht van kernwaarden van de rechtsstaat vraagt om inzet van burgers en overheid (www.minbzk.nl, 3 maart 2009).

Het kabinet wil samen met de beide kamers der Staten-Generaal en de gemeente Den Haag een Huis voor democratie en rechtsstaat (hierna te noemen het HDR) realiseren. Het HDR moet een educatief doe- centrum worden voor democratie en rechtsstaat. Het is gericht op het overdragen van kennis over de kernwaarden van de Nederlandse democratie, de grondwet en de werking van instituties van de rechtsstaat en de democratie. Door het vergroten van vaardigheden stimuleert het HDR om deel te nemen aan democratische processen en bevordert de daadwerkelijke politieke en maatschappelijke participatie. Het HDR zal in 2013 een fysieke vestiging krijgen in de directe omgeving van het Binnenhof in Den Haag (www.minbzk.nl, 10 maart 2009).

Projectorganisatie

Op dit moment bereidt een stuurgroep met vertegenwoordigers van verschillende ministeries, de gemeente Den Haag en de Eerste- en Tweede Kamer de oprichting van het HDR voor (RMO, 2007). Minister ter Horst is de politieke leider van dit project. In de kabinetsbrief van 15 mei 2008 is het besluit hierover bekend gemaakt (www.minbzk.nl, 3 maart 2009). Voor dit project is een projectleider (Dhr. Prinsen) aangesteld om het HDR op te richten en te leiden. De projectorganisatie Huis voor democratie en rechtsstaat (onderdeel van het ministerie van BZK) houdt zich bezig met de invulling, oprichting, huisvesting en organisatieontwikkeling van het HDR. Deze projectorganisatie is tevens opdrachtgever van dit onderzoek. Deze projectorganisatie bestaat uit een projectleider (ministerie van BZK), een gedetacheerde vanuit de Tweede Kamer en een gedetacheerde vanuit de gemeente Den Haag. Daarnaast zijn er drie stagiaires die onderzoek uitvoeren ter bevordering van de effectiviteit van de activiteiten die het HDR zal uitvoeren. De drie medewerkers van het HDR richten zich op de activiteiten die in het HDR zullen plaatsvinden, de relaties met andere ministeries en de totstandkoming (en organisatievorm) van de huisvesting van het HDR.

1.2 Aanleiding tot het onderzoek

De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) constateert dat democratie onderhoud behoeft. Zij moet worden ontdekt, geoefend en ontwikkeld. Nu gebeurt dat onvoldoende, waardoor burgers cynisch, vijandig of onverschillig ten opzichte van de democratie komen te staan. Zo loopt de democratie gevaar (www.minbzk.nl, 1 juni 2009). Het is een misvatting dat democratie en democratische gehechtheid een gegeven is. Dat blijkt uit de geschiedenis, uit de menselijke aard en uit de achtergrond en beweegredenen van mensen die meer op afstand van de democratie staan. Democratisch gedrag is niet aangeboren, evenmin blijft de democratie vanzelf gehandhaafd. Dat geldt niet alleen nu, maar is van alle tijden (RMO, 2007; 28).

In reactie op het advies van de RMO stelde de minister van BZK drie versterkingslijnen voor. Zij sprak in dat verband van een democratisch offensief. Als eerste noemde zij een versterking van de representatieve democratie. Ten tweede noemde zij democratische vorming (met name onder jongeren) en als derde benadrukte zij het belang van het bevorderen van burgerparticipatie (www.minbzk.nl, 15 mei 2009).

Het HDR is een onderdeel van dit democratische offensief. Voor deelname (participatie) aan maatschappelijke en politieke processen, zal het HDR fungeren als een centrum van kennis en expertise. Het HDR streeft naar een zo breed mogelijk verspreide participatie (door alle bevolkingslagen heen, bij zowel hoog- als laag opgeleiden). De doelgroepen worden gevormd door een brede groep van politiek en maatschappelijk actieve en inactieve burgers. Afhankelijk van hun rol en achtergrond worden voor verschillende groepen verschillende participatiemogelijkheden geboden, gericht op het versterken van de representatieve democratie en de betrokkenheid van burgers daarbij (www.minbzk.nl, 10 maart 2009).

De centrale doelstellingen van het HDR zijn;

- A. het overdragen van kennis over;
 - de kernwaarden en fundamenteën van onze democratische rechtsstaat
 - de werking van de instituties van de rechtsstaat en de democratie
 - de Grondwet en het constitutioneel bestel in ruime zin
- B. het vergroten van vaardigheden om deel te nemen aan democratische processen (burgerschapscompetenties)
- C. het bevorderen van daadwerkelijke politieke en maatschappelijke participatie en het enthousiasme daarvoor (democratisch burgerschap) (www.minbzk.nl, 10 maart 2009).

Verhogen van participatie is dus één van de centrale doelstellingen van het HDR. Het HDR heeft verschillende doelgroepen. Jongeren vormen hierbinnen één van de belangrijkste doelgroepen (www.minbzk.nl, 10 maart 2009). Voor jongeren is participatie van belang voor de persoonlijke ontwikkeling. Betrokken zijn, en verantwoordelijkheid nemen voor besluiten en acties kan verrijkend zijn voor jongeren. Daarnaast heeft beleid een groter kans van slagen als dit aansluit bij de behoeften en belevingswereld van jongeren (Hees et al, 2002: 12).

Onder de groep jongeren vallen verschillende subgroepen. De groep jongvolwassenen (18-25 jarigen) is één van de mogelijke subgroepen. Er bestaan veel zorgen over de politieke betrokkenheid van deze groep jongvolwassenen. Zowel op het gebied van kennis als deelname (Aalberts, 2006). 40% van de jongvolwassenen zegt enige of veel interesse in politiek te hebben (CBS, 2001). Er kan dan ook gesteld worden dat een meerderheid van de Nederlandse jongvolwassenen niet of nauwelijks in politiek geïnteresseerd is. De opkomst van jongvolwassenen bij verkiezingen ligt daarnaast ook beduidend lager dan die van volwassenen (Hees et al, 2002; 12).

De opdrachtgever heeft aangegeven weinig informatie over deze doelgroep te hebben. Voor het bereiken van de doelgroep en het ontwikkelen van gerichte activiteiten, is deze informatie echter van groot belang. Deze argumenten vormen tezamen de aanleiding tot dit onderzoek.

1.3 Probleemstelling

Doelstelling

Exploratief onderzoek verrichten naar mogelijke succes- en faalfactoren ter bevordering van politieke participatie onder jongvolwassene MBO studenten.

Centrale vraagstelling

Wat is de houding en het gedrag van jongvolwassene MBO studenten ten aanzien van politieke participatie?

Onderzoeksubject & Afbakening

In de projectbeschrijving van het HDR worden jongvolwassenen (18-25 jarigen) als aparte doelgroep genoemd. Jongvolwassenen vormen het nieuwe electoraat. Een deel van deze jonge burgers vormt bovendien het potentieel voor doorstroming naar functies binnen de instellingen van de democratische rechtsstaat. Zij worden bestuurder, rechter, volksvertegenwoordiger of maken deel uit van het politieke kader van de toekomst. De democratie zal zich continu moeten vernieuwen en zal eigentijdse vormen moeten vinden om duurzaam aan te kunnen sluiten bij de samenleving. De betrokkenheid van jonge burgers is om die reden een prioriteit (www.minbzk.nl, 10 maart 2009). De interesse voor deze doelgroep is met name groot omdat zij vanaf deze leeftijd gebruik kunnen maken van hun stemrecht en actief deel kunnen nemen aan politieke en maatschappelijke processen.

De groep jongvolwassenen kent meerdere subgroepen. Zo is er een onderscheid te maken in een werkende groep en een studerende groep. De studerende groep valt weer te onderscheiden in opleidingsniveau (MBO/HBO/WO). MBO studenten vormen de grootste studentengroep binnen de doelgroep 18-25 jarigen (www.statline.cbs.nl, 4 april 2009). Gekozen is om deze doelgroep verder af te bakenen tot MBO studenten. Binnen deze groep wordt geen onderscheid gemaakt in opleiding of opleidingsniveau. Het is de bedoeling om een verkennend beeld te geven over de groep MBO studenten in het algemeen.

1.4 Onderzoeksvragen & onderzoeksmethoden

Om de doelstelling van dit onderzoek te realiseren wordt het gedrag en de houding van jongvolwassene MBO studenten ten aanzien van politieke participatie achterhaald. Hiervoor moeten verschillende vragen beantwoord worden. In deze paragraaf komen de onderzoeksvragen aan bod. Tevens zal aangegeven worden welke onderzoeksmethoden zijn toegepast om de vragen te beantwoorden.

1. Wat zegt de relevante literatuur over politieke participatie onder jongeren?

Deze vraag is van belang om een eerste inzicht te krijgen in het onderzoeksobject van dit onderzoek. Belangrijk is te achterhalen wat verschillende onderzoekers over dit onderwerp te melden hebben. Deze onderzoeksvraag wordt beantwoord door middel van de onderstaande deelvragen.

1.1 Wat wordt verstaan onder politieke participatie?

In dit onderzoek staat de het onderwerp politieke participatie centraal. In eerste instantie is het van belang om aan te tonen wat dit begrip precies inhoudt. Dit wordt door middel van literatuurstudie achterhaald.

1.2 Welke vormen en niveaus van politieke participatie zijn te onderscheiden?

De vormen en niveaus van politieke participatie geven inzicht in de mogelijkheden van participatie. Dit wordt achterhaald door middel van literatuurstudie. De vormen en niveaus van politieke participatie worden schematisch weergegeven.

1.3 Wat is het heersende beeld over politieke participatie onder jongeren (15-25 jarigen)?

De overheid werkt vanuit een bepaald beeld dat zij van jongeren heeft. Deze deelvraag is van belang om meer te weten te komen over de (heersende) beeldvorming die bestaat rondom jongeren. Achterhaald wordt hoe de overheid tegen jongeren aankijkt en wat hierbij eventuele kanttekeningen zijn. Dit wordt gedaan door middel van literatuurstudie.

1.4 Wat zijn succesfactoren volgens literatuur ter bevordering van politieke participatie onder jongeren?

Door middel van literatuurstudie is achterhaald welke succesfactoren genoemd worden ter bevordering van politieke participatie van jongeren. Dit is van belang om een vergelijking te kunnen trekken tussen resultaten van wetenschappelijke onderzoeken en de behoefte van jongvolwassene MBO studenten (de doelgroep). De meest voorkomende succesfactoren worden hiervoor op een rijtje gezet.

2. Wat is de houding, het gedrag en de behoefte van jongvolwassenen ten aanzien van politieke participatie?

Deze onderzoeksvraag vormt de kern van dit onderzoek en beantwoordt de centrale vraagstelling. Het antwoord op onderzoeksvraag 1 is de eerste stap om deze onderzoeksvraag te beantwoorden. Veldonderzoek is de volgende stap.

Gezien de centrale vraagstelling van dit onderzoek, is gekozen voor kwalitatief onderzoek. Dit wil zeggen dat er diepte-interviews zijn gehouden om de houding en het gedrag van jongvolwassene MBO studenten ten aanzien van politieke participatie inzichtelijk(er) te maken. Door middel van deze interviews is achterhaald aan welke vormen van politieke participatie jongvolwassenen deelnemen (huidige deelname/gedrag) en welke drijfveren hieraan ten grondslag liggen. Bekeken is welke vormen van politieke participatie voor de doelgroep in de toekomst nog denkbaar zijn en of zij vanuit hun eigen referentiekader nog andere vormen kunnen benoemen. De behoefte van de doelgroep is achterhaald en beschreven in de vorm van succesfactoren.

Voor het achterhalen van de houding, het gedrag en de behoefte zijn individuele interviews gehouden met 20 MBO studenten. Respondenten zijn gezocht in alle regio's maar zijn alleen gevonden in het noorden, westen en zuiden van het land. Studenten zijn geworven via docenten vanuit verschillende ROC's. Het Koning Willen 1 College (Den Bosch), ID College (Leiden) Mondriaan College (Den Haag) en Drenthe College (Assen) hebben meegewerkt aan dit onderzoek. Enkele studenten zijn via het netwerk van de onderzoekers geworven. Docenten zijn telefonisch benaderd over het onderzoek. In de meeste gevallen hebben zij studenten persoonlijk benaderd en zijn de contactgegevens doorgemailed. Het eerste contact met de studenten was telefonisch of per mail. Zo zijn er afspraken gemaakt voor individuele interviews. De interviews zijn allemaal op de ROC's gehouden. De geïnterviewde studenten volgen diverse opleidingen, te weten: Tandartsassistent, Sociaal Pedagogisch Werk, Verzorging, Onderwijsassistent, International Hotel Management en Marketing en Communicatie. Respondenten bevinden zich in het tweede t/m het vierde opleidingsjaar en qua opleidingsniveau bevinden zij zich in niveau twee t/m vier. Er hebben acht mannen en 12 vrouwen deelgenomen aan dit onderzoek. De verhouding allochtoon¹/ autochtoon was 11/9.

De interviewvragen zijn gemaakt aan de hand van de resultaten van het literatuuronderzoek (onderzoeksvraag 1). Daarnaast is bij het opstellen van de vragen, zoveel mogelijk rekening gehouden met de uiteindelijke doelstelling van dit onderzoek. Getracht is om zoveel mogelijk een open gesprek met de geïnterviewden te houden. Daarom is ervoor gekozen om niet te veel vragen op papier te zetten. Alleen algemene vragen en thema's zijn op papier gezet, om zo een leidraad voor het gesprek te vormen. De vragen en thema's die voor de interviews gebruikt zijn, zijn terug te vinden in bijlage I.

3. Wat zijn de succes- en faalfactoren ter bevordering van politieke participatie onder jongvolwassenen en hoe kunnen deze worden geïmplementeerd binnen het HDR?

De doelstelling van dit onderzoek wordt door middel van deze onderzoeksvraag beantwoord. Deze onderzoeksvraag wordt beantwoord door de resultaten van deelvraag 1 en 2 te analyseren en te vergelijken. De aanbevelingen die voort komen uit de literatuurstudie en veldonderzoek worden verder vertaald in handelingsperspectieven voor het HDR.

¹ In dit onderzoek is het CBS definitie van het begrip allochtoon gehanteerd: iemand is allochtoon als hij óf ten minste een van de ouders in het buitenland geboren is, 9 juni 2009

1.5 Consequenties van het onderzoek

De keuze voor een bepaalde onderzoeksmethode brengt altijd consequenties met zich mee. Zo kent iedere onderzoeksmethode zijn voor- en nadelen. Kwantitatief onderzoek zorgt voor een mate van representativiteit waardoor harde uitspraken gedaan kunnen worden, maar biedt niet de mogelijkheid om in te gaan op achterliggende motivaties van bepaalde keuzes en uitspraken. Kwalitatief onderzoek biedt wel de mogelijkheid om in te gaan op achterliggende motivaties. Kwalitatief onderzoek bestaat voornamelijk uit diepte- interviews (in tegenstelling tot kwantitatief onderzoek dat voornamelijk de vorm van enquêtes kent), die tijdsintensief zijn (Van Thiel, 2007; 154 e.v.). Het aantal deelnemers aan het onderzoek is hierom gering. Daarnaast is dit onderzoek een eerste verkenning dat leidt tot aanwijzingen die niet representatief zijn. Hierdoor kunnen geen harde uitspraken gedaan worden (die gelden voor de gehele populatie).

1.6 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 heeft betrekking op de literatuurstudie. Verschillende onderzoeken over politieke participatie onder jongeren worden hiervoor onder de loep genomen. In dit hoofdstuk worden de succesfactoren vanuit wetenschappelijke literatuur genoemd. Hoofdstuk 3 richt zich op het veldonderzoek. De inventarisatie en analyse van interviews staan hierbij centraal. Daarnaast wordt er een koppeling gemaakt tussen de literatuurstudie en de resultaten van het veldonderzoek. In hoofdstuk 4 komt de bestuurskundige analyse aan bod. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten van de literatuurstudie en het veldonderzoek in een heldere vergelijking gebracht en tegen elkaar afgezet. Hierbij wordt daarnaast bestuurskundig commentaar geleverd. Hoofdstuk 5 richt zich op de conclusies en aanbevelingen. De onderzoeksresultaten worden vertaald in succes- en faalfactoren en handelingsperspectieven voor het HDR.

2. Politieke participatie: een literatuurverkenning

Het begrip politieke participatie staat centraal in dit onderzoek. Het nader definiëren van dit begrip is van groot belang. Bij de definiëring hiervan zal duidelijk worden dat politieke participatie op verschillende manieren kan, het kent namelijk verschillende vormen en niveaus. Vervolgens zal worden ingegaan op de politieke participatie onder jongeren. Bedoeling is om meer inzicht te krijgen in de relatie tussen de overheid en jongeren. Het gaat hierbij met name over het beeld dat de overheid heeft over deze doelgroep. Dit zal in vergelijking gebracht worden met de 'werkelijkheid'. Dit gebeurt op basis van wetenschappelijke literatuur. Als laatste zal ingegaan worden op de succesfactoren volgens literatuur ter bevordering van politieke participatie onder jongeren.

2.1 Politieke participatie: het begrip

Met de term politieke participatie wordt verwezen naar verschillende acties die een individu kan ontplooiën om deel te nemen aan het politieke proces (Devos 2006). Over het algemeen wordt een hoog participatieniveau als een kenmerk van een volwaardige en sterke democratie beschouwt (Deschouwer en Hooze, 2008; 102). Door te participeren en zich betrokken te tonen, geven burgers blijk van belangstelling voor publieke discussies en politieke besluitvorming. In een democratie biedt participatie de burgers ook de mogelijkheid de besluitvorming daadwerkelijk te beïnvloeden. De burger kan wensen en ideeën naar voren brengen en daarbij zijn of haar belangen verdedigen. Bovendien geeft participatie van de bevolking, politici de mogelijkheid direct inzicht te krijgen in de problemen van burgers en de mate waarin plannen en maatregelen aansluiten bij de wensen van de bevolking (Van Deth en Vis, 2006: 139).

2.2 Politieke participatie en leeftijdsfase

Jongvolwassene MBO studenten vormen het onderzoeksobject van dit onderzoek. De term jongvolwassenen geeft een specifieke omschrijving van de doelgroep. Jongvolwassenen zijn immers juridisch volwassen maar het menselijke brein is pas rond de 25^e jaar volgroeid (Nelis et al, 2009; 13). Hoewel de term jongvolwassenen toepasselijker is voor deze doelgroep, maakt literatuur voornamelijk gebruik van de term jongeren. Hieronder worden 15-25 jarigen verstaan (Gillis-Burleson, 2000; 17). De leeftijd tussen 15 en 25 jaar is een belangrijke voor de maatschappelijke bewustwording van mensen. Ervaringen die mensen tijdens deze leeftijdsfase op doen, hebben een sterk blijvend effect op de houding op latere leeftijd. De wijze waarop mensen tegen politiek en de maatschappij aankijken wordt sterk tijdens deze leeftijdsfase bepaald (Gillis- Burleson et al, 2000; 13). Het bieden van mogelijkheden (door de overheid) aan jongvolwassenen om zich te ontplooiën tot participerende burgers is wellicht in deze leeftijdsfase essentieel.

2.3 Vormen van politieke participatie

Uit literatuurstudie blijkt dat politieke participatie verschillende vormen kent. De verschillende participatie vormen kunnen geclusterd worden in de volgende thema's; stemmen, deelname aan een politieke partij/(jongeren)organisatie, protesteren, deelnemen aan debatten/politieke gesprekken voeren en het benaderen van politieke besluitvormers. Onder iedere thema vallen meerdere (enigszins met het thema vergelijkbare) participatie vormen. Een uitgebreide beschrijving van participatie vormen is terug te vinden in bijlage II. Figuur 1 geeft een schematische weergave van deze participatie thema's en bijbehorende vormen. Per thema zijn de vormen verdeeld naar schatting van de mate van intensiviteit van participatie. Deze verhouden zich tot elkaar binnen een thema, maar verhouden zich niet tot de vormen in andere thema's. Bij het schema moet de

opmerking geplaatst worden dat meerdere vormen mogelijk zijn. Voor dit onderzoek is gekozen voor deze vormen omdat literatuurstudie deze voornamelijk naar voren bracht.

Stemmen	Deelname politieke partij/ (jongeren)organisaties	Protesteren	Deelname aan debatten/politieke gesprekken voeren	Benaderen van politieke besluitvormers
Intensief: Stemmen bij referendum Stemmen bij gemeentelijke verkiezingen Stemmen bij provinciale staten verkiezingen Stemmen bij landelijke verkiezingen Stemmen bij Europese verkiezingen Stemmen bij waterschapsverkiezingen Stemmen bij partijcongressen Stemmen bij schoolverkiezingen Stemmen bij internetverkiezingen over diverse onderwerpen	Zeer intensief: Bijeenkomst voor een politieke partij organiseren Intensief: Lid politieke partij Geen lid maar actief als geïnteresseerde Meehelpen aan verkiezings-campagnes Propaganda materiaal verspreiden Deelname (jeugd)panel of (jeugd)raad Deelname (jongeren)organisatie/vereniging Weinig intensief: Geld geven voor verkiezingsfonds Sms/email sturen voor politiek doel	Zeer intensief: Demonstreren Protestacties Deelname aan actiegroep Meedoen of organiseren van een handtekening-actie Boycot- acties Ludieke actie Intensief: Belangengroep benaderen Tv/radio/krant benaderen Klacht of bezwaarschrift indienen Weinig intensief: (e-mail)Petitie ondertekenen	Zeer intensief: Andere overtuigen om op een bepaald partij te stemmen Deelname (jeugd)debat of jongerenbijeenkomst Deelname inspraakavond Deelname aan partijcongressen Intensief: Praten over politiek met ouders/familieleden Praten over politiek met vrienden Weinig intensief: Discussie voeren op het internet	Intensief: Brief schrijven naar de Koningin Contact opnemen met een Minister/ministerie Contact opnemen met een politieke partij Contact opnemen met lid Tweede Kamer Contact opnemen met Commissaris van de Koningin Contact opnemen met lid Gedeputeerde Staten Contact opnemen met lid Provinciale Staten. Contact opnemen met een burgemeester Contact opnemen met een wethouder Contact opnemen met lid gemeenteraad

Figuur 1 Participatielijst (dominante vormen van participatie)

2.4 Niveaus van politieke participatie

Politieke participatie kent niet alleen verschillende vormen maar ook verschillende niveaus. Hierbij gaat het om de invloed van jongeren tijdens het beleidsproces (Veldhuijzen et al, 2005; 5). De jongerenparticipatie ladder van de Amerikaanse psycholoog Roger Hart is terug te vinden in verschillende onderzoeken naar deze doelgroep. Figuur 2 laat de acht sporten van de ladder zien. De positie op de ladder hangt af van de mate waarin jongeren de vrijheid hebben om te kiezen en om initiatief te nemen (Van Diepen et al, 1997; 15). Hoe hoger de trede, hoe meer jongeren invloed kunnen uitoefenen. Bij figuur 2 moet de opmerking gesplaatst worden dat de treden onderwerp gebonden zijn. Dit wil zeggen dat elke treden van toepassing kan zijn op een andere vorm van politieke participatie. Daarnaast kan iedere vorm van participatie, op basis van de inhoud, iedere keer op een ander niveau plaatsvinden.

1. Manipulatie Jongeren worden ingezet bij een actie ten behoeve van door volwassenen geformuleerde belangen van de jeugd, zonder dat de implicaties duidelijk gemaakt worden voor de jongeren zelf.
2. Decoratie Jongeren worden ingeschakeld om acties van volwassenen op te luisteren, bijvoorbeeld door zang, dans of andere ontroerende activiteiten. Volwassenen zetten echter niet alles in het belang van de jongeren zelf.
3. Afkopen Jongeren krijgen ogenschijnlijk een stem, maar deze dient eerder het beeld van jeugd vriendelijkheid dat volwassenen van zichzelf willen creëren dan het belang van de jongeren.
4. In opdracht en geïnformeerd Volwassenen nemen het initiatief om jongeren in te schakelen en stellen hen op de hoogte van het hoe en waarom. Pas als ze de intenties van het project en de zin van hun betrokkenheid hebben begrepen besluiten jongeren al dan niet te participeren.
5. Geconsulteerd en geïnformeerd Jongeren worden uitgebreid geraadpleegd over een project dat door volwassenen ontworpen is en geleid wordt zonder dat ze bij de analyse en eventuele beleidsbeslissingen worden betrokken.
6. Initiatief bij volwassenen, jongeren beslissen mee Bij projecten worden door de initiatiefnemers verschillende belangen- en leeftijdsgroepen betrokken.
7. Initiatief en leiding bij jongeren Jongeren bedenken, organiseren en leiden zelf een project zonder tussenkomst van volwassenen.
8. Initiatief bij jongeren, jongeren en volwassenen beslissen samen Het hoogste stadium van participatie is het meebeslissen, vanwege de gedeelde invloed van volwassenen en jongeren

Figuur 2 Jongerenparticipatieladder (Bois-Reymond et al, 1998)

De ladder kent meerdere participatie niveaus. Activiteiten/projecten moeten echter aan een aantal voorwaarden voldoen alvorens er sprake kan zijn van daadwerkelijke participatie. Voorwaarden voor daadwerkelijke participatie zijn als jongeren;

- de keuze kunnen maken om al dan niet mee te doen
- kunnen participeren op het niveau dat ze wensen
- de bedoelingen van het project begrijpen
- weten wie heeft besloten hen erbij te betrekken en waarom
- een rol van betekenis spelen (Van Diepen, 1997; 17).

Om deze redenen kan bij de eerste drie treden van de ladder niet gesproken worden van daadwerkelijke participatie. Pas vanaf de vierde trede is eigenlijk pas echt sprake van participatie (Van Diepen, 1997; 17). Roger Hart beschouwt de laatste trede van de ladder als het hoogste stadium

van participatie, omdat hij gedeelde invloed van volwassenen en jongeren als einddoel ziet (Van Diepen, 1997; 18).

2.5 Beeldvorming over politieke participatie

Er is veel geschreven over de beeldvorming van de overheid over jongeren. De overheid handelt vanuit een bepaald beeld dat zij over deze groep heeft (Gillis-Burleson et al, 2000: 7). Dit beeld kan in strijd zijn met de werkelijkheid. Bedoeling is om van deze tegenstrijdigheid hier een beeld te schetsen. Deze bevindingen zijn gebaseerd op literatuurstudie en komen niet voort uit bevindingen vanuit dit onderzoek. In latere hoofdstukken zullen bevindingen vanuit deze doelgroep wel aan de orde komen.

Jongeren tot 24 jaar stemmen het minst bij verkiezingen (Aarts, 1999). Maatschappelijke organisaties vinden het moeilijk om jongeren te werven voor activiteiten (Cornelissen, 2000). Het heersende beeld is dat jongeren niet meer betrokken zijn bij de problemen van de samenleving en zich ook niet willen inzetten voor de oplossingen (Gillis- Burleson et al, 2000). Ook bestaat het beeld dat jongeren ongeïnteresseerd en materialistisch zijn en niet willen participeren (Cornelissen, 2000). Daarnaast zouden de meeste jongeren geen natuurlijke behoefte hebben om te participeren in de vorm die de volwassen wereld hun aanbiedt (Nelis et al, 2009; 173).

Toch blijkt dat jongeren wel degelijk (in meer of mindere maten) geïnteresseerd zijn in de overheid en graag betrokken willen worden als het gaat om klassieke vrijheidsrechten en sociale grondrechten (Cornelissen, 2000). Een kwart van de jongeren tussen de 13-20 jaar voelt zich zelfs aangetrokken tot politieke partijen (Tirion, 1999). Jongeren vinden de overheid een instantie die belangrijke beslissingen neemt die hen rechtstreeks raken en waar zij graag over willen meepraten. Zij menen echter dat de overheid niet altijd naar hen luistert. Ze voelen zich onvoldoende betrokken. De overheid komt over als traag, saai, afstandelijk en ongeïnteresseerd (Gillis- Burleson et al, 2000; 11).

Gesteld kan worden dat de afstand tussen overheid en jongeren groot is. Dit zorgt ervoor dat door de overheid een beeld van jongeren gevormd wordt, zonder dat van direct contact sprake is. De oorzaak hiervan is dat jongeren op de verkeerde manier betrokken worden. Vele acties vanuit de overheid zijn gericht op slechte ervaringen die zij hebben met (probleem)jongeren (Cornelissen, 2000). Jongeren die betrokken worden, worden vaak betrokken om voor deze problemen een oplossing te zoeken. Jongeren krijgen het gevoel dat de overheid niet werkelijk in hen geïnteresseerd is en dat zij alleen voor de vorm betrokken worden. Dit omdat ze alleen betrokken worden om de problemen van de eigen doelgroep op te lossen, en niet om mee te denken over andere onderwerpen waar zij ook belang bij kunnen hebben. Dat hierdoor onder de jongeren een negatief beeld over de overheid ontstaat, is dan ook een logisch gevolg (Cornelissen, 2000). Het handelen van de overheid is op nog een aantal punten opmerkelijk; jongeren worden vaak betrokken bij organisaties die geen beslissingsbevoegdheid hebben. De meningen en ideeën van jongeren hebben hierdoor geen bindend karakter. Ook sluit de overheid onvoldoende aan bij de belevingswereld van jongeren (bijvoorbeeld door te veel ambtelijk taalgebruik). Daarnaast heeft de overheid sterk de neiging om steeds dezelfde groep jongeren (de probleemjongeren) te betrekken, terwijl de groep jongeren veel groter is en voor een groot deel bestaat uit jongeren die geen problemen veroorzaken. De overheid krijgt (of zoekt) dus geen juiste afspiegeling van de doelgroep (Cornelissen, 2000). Ook maakt de overheid weinig gebruik van verschillende manieren waarop jongeren te betrekken zijn en voert zij vele activiteiten maar eenmalig uit (Gillis- Burleson et al, 2000; 21). Dit onderzoek zal bekijken of deze constatering ook door de doelgroep zelf worden aangekaart.

Hiervoor is ingegaan op de beeldvorming over jongeren in het algemeen. Het heersende beeld van laagopgeleiden is dat zij zich ondervertegenwoordigd voelen, doordat de politieke elite vrijwel alleen

uit hoogopgeleiden bestaat. Men meent dat de kloof tussen hoog- en laagopgeleiden een gevaar is voor de democratie (Bovens et al, 2009). De vraag is of MBO studenten dit zelf ook zo ervaren.

2.6 Succesfactoren volgens wetenschappelijke literatuur

Wetenschappelijke literatuur constateert niet alleen problemen, maar draagt ook oplossingen aan. Het vermeld verschillende succesfactoren (in de vorm van handvatten) ter bevordering van participatie onder jongeren. In deze paragraaf worden deze succesfactoren samengevat. De succesfactoren gelden voor het betrekken van jongeren in het algemeen en niet specifiek voor een bepaalde vorm van participatie.

- **Gepaste informatie verstrekking**

Houdt bij het verstrekken van informatie rekening met het opleidingsniveau van jongeren (Gillis- Burlison et al, 2000; 28). Voorbeelden en taalgebruik moeten hierop worden aangepast. Informatie moet toegankelijk zijn. Dit wil zeggen aantrekkelijk, goed leesbaar en begrijpelijk (Van Diepen, 1997; 77). Informatie die jongeren op dit moment over de overheid krijgen (met name via schoolvakken) gaat vooral over wetgeving, besluitvorming en politieke stromingen. Deze informatie sluit niet aan bij de leefwereld van jongeren. Praktische informatie over het functioneren van de overheid sluit hier beter op aan en wordt door jongeren gemist. Het is voor jongeren vaak onzichtbaar wat de betrokkenheid van overheidsorganisaties bij hun leefwereld is. Het is jongeren ook niet duidelijk wat zij zelf zouden kunnen doen of welke rol zij zouden kunnen vervullen (Gillis- Burlison et al, 2000; 28). Aansluiten bij de leefwereld van jongeren wil ook zeggen dat onderwerpen waarover informatie verstrekt wordt, voor jongeren relevant moet zijn. Zij zullen alleen een duidelijke mening hebben over hetgeen waar zij (op dit moment) mee te maken hebben (Nelis et al, 2009; 181-182).

- **Variatie in methoden van (persoonlijke) benadering**

Om jongeren te betrekken is variatie in methoden nodig. Jongeren kunnen niet via één methode bereikt worden (Gillis- Burlison et al, 2000; 29). Methoden en werkvormen moeten passen binnen de leef- en leerstijlen van jongeren (Van Diepen, 1997; 77). Het politieke spel speelt zich voor jongeren niet af in de politieke arena. Als men echt wil weten wat jongeren er van vinden, moet men zelf naar hen toe gaan (Nelis et al, 2009; 181-182). Daarnaast moet niet alleen gebruik gemaakt worden van internet maar er moet ook persoonlijk contact opgezocht worden met jongeren. Dit betekent letterlijke aanwezigheid bij het verstrekken van informatie (bijvoorbeeld door ambtenaren). Dit betekent tevens dat er ruimte moet zijn voor eigen inbreng van jongeren. Het is belangrijk dat niet alleen gesproken wordt over wat jongeren volgens de overheid moeten weten, maar ook dat de meningen en ideeën van jongeren over dat onderwerp aan bod komen (Gillis- Burlison et al, 2000; 27-28). Daarnaast moet er ruimte zijn voor vragen en discussies (Van Diepen et al, 1997; 75).

- **Inspraak met invloed**

Als jongeren participeren, moeten zij ook beslissingsbevoegdheid hebben. Pas dan is er sprake van gelijkwaardigheid. Als een beslissende bevoegdheid ontbreekt, kan dit overkomen alsof hun mening als ondergeschikt beschouwt wordt en niet wordt meegenomen in het besluit (Cornelissen, 2000; 58).

- **Aansluiten bij bestaande activiteiten en snelle doorlooptijd**

Om jongeren te bereiken is het beter aan te sluiten bij bestaande activiteiten. Door inhoud toe te voegen op plaatsen waar al veel jongeren bij elkaar komen, kan men meeliften op de interesse voor die activiteit of onderwerp. Hierdoor kunnen ook de wat moeilijker te vertalen onderwerpen behandeld worden (Nelis et al, 2009; 181). Bij uitvoering van activiteiten is een

snelle doorlooptijd van belang, zodat resultaten snel zichtbaar worden. In tussentijd moet de overheid regelmatig van zich laten horen op afgesproken momenten (Gillis- Burlison et al, 2000; 29).

- **School als mini-democratie**

School is voor jongeren een samenleving in het klein. Om hier bij aan te sluiten kan de school ingericht worden als mini democratie. Door het instellen van een politieke debatgroep, schaduwverkiezingen, of een leerlingenparlement, kan de school ingericht worden als een proeftuin voor democratie (Nelis et al, 2009; 178).

- **Jongeren betalen voor advies en medewerking**

Jongeren zijn meestal niet uit zichzelf gemotiveerd om mee te doen aan participatietrajecten. Zij hebben het erg druk en vullen hun agenda's met allerlei zaken waar zij zelf in geïnteresseerd zijn. Participatietrajecten moeten daardoor extra aantrekkelijk gemaakt worden. Dit kan bijvoorbeeld door jongeren te betalen voor hun deelname. Vaak is het niet zo dat ze niet willen of kunnen, maar dat zij eerst moeten worden overgehaald. Als het ware worden zij hiermee betaald voor hun 'advies' (Nelis et al, 2009; 180-181).

Literatuurstudie wijst uit dat er een 'mismatch' bestaat tussen het beeld dat de overheid over jongeren heeft en de 'werkelijkheid'. Gebleken is dat jongeren niet vaak gevraagd wordt hoe zij tegen de overheid aankijken en/of waarom de overheid bepaalde taken wel of niet zou moeten uitvoeren. Ook is onduidelijk wie of wat jongeren als de overheid zien (Gillis- Burlison et al, 2000; 14). Wat vinden jongvolwassenen belangrijk? Waar zetten zij zich voor in of waarvoor zouden zij zich in willen zetten? Hoe kijken zij aan tegen politiek in zijn geheel? Wat komt er allemaal bij hen op? Kortom: wat is het gedrag en de houding van jongvolwassenen ten aanzien van politieke participatie? Deze vraag wordt in het volgende hoofdstuk beantwoord.

3. Politieke participatie: veldonderzoek

Voor het veldonderzoek zijn twintig MBO studenten in de leeftijdscategorie 18-25 jaar ondervraagd over hun houding en gedrag ten aanzien van politieke participatie. De profielschets van de respondenten is beschreven in paragraaf 1.4. De algemene vragenlijst dat als leidraad diende tijdens de interviews is terug te vinden in bijlage I. In dit hoofdstuk worden de resultaten van het veldonderzoek, verdeeld in thema's, beschreven en geanalyseerd. In de analyse zal een koppeling plaatsvinden met literatuur. Bekeken wordt of er opvallende overeenkomsten en verschillen zijn tussen hetgeen wat de doelgroep vindt en wat uit wetenschappelijke literatuur blijkt.

3.1 Maatschappelijke interesse

Om een beter beeld van de respondenten te krijgen is hen gevraagd aan te geven waarin zij zoal zijn geïnteresseerd. Het verkrijgen van meer inzicht in de maatschappelijke interesses van respondenten kan bepaalde verklaringen opleveren. Ook kunnen deze thema's gekoppeld worden aan politieke participatie.

Het thema veiligheid is door de ondervraagden het meest genoemd. Meer specifiek gaat het hen om buurtveiligheid. Hiermee bedoelen zij hangjongeren en straatterrorisme. Uitspraken zoals 'de politie komt altijd te laat' zijn door enkelen gedaan. Integratie en cultuurverschillen worden ook genoemd maar na doorgevraagd te hebben, bleek dat het hier eigenlijk ging om criminaliteit. Ook gezondheid en onderwijs zijn thema's waarin de respondenten geïnteresseerd zijn. Met gezondheid wordt voornamelijk gezondheidszorg, gehandicaptenzorg en alcoholmisbruik bedoeld. Waar het gaat om onderwijs, worden voornamelijk problematiek en klachten met betrekking tot het MBO genoemd. Hierbij denken zij aan problematiek rondom de onderwijssystematiek, het tekort aan docenten en de kwaliteit van docenten. Thema's als geloof, openbaar vervoer en de financiële crisis werden ook door enkele respondenten genoemd.

Opvallend is dat de interesse van deze groep voornamelijk wordt bepaald door hun omgeving (familie en vrienden) en de media. Het thema veiligheid is het meest genoemd. Er is gebleken dat dit voornamelijk komt door onderwerpen op het nieuws en in de krant. Ook blijkt veiligheid een belangrijk gespreksonderwerp te zijn voor gesprekken met familie en vrienden. Daarnaast is nadrukkelijk een verband te leggen tussen de studie van de ondervraagden en de maatschappelijke thema's die hen interesseren. Respondenten denken in grote mate vanuit de eigen opleiding.

3.2 Politiek

Politiek is uiteraard één van de belangrijkste thema's van dit onderzoek. Politiek is echter een breed begrip en kan voor iedereen een andere betekenis hebben. Om de betekenis die respondenten aan politiek geven in beeld te brengen, is hen gevraagd wat voor beeld zij van politiek hebben en wat zij er van vinden.

Politiek is volgens de respondenten belangrijk en zorgt ervoor dat de samenleving draait. Een ruime meerderheid van de respondenten denkt direct aan Den Haag en de Tweede Kamer als zij het woord politiek horen. Politieke partijen, verschil tussen links en rechts en het besturen van een land komen hierbij naar voren. Ook denken de respondenten vaak aan handhaving van regels en aan het opkomen voor eigen rechten. Een enkeling denkt aan subsidies en bezuinigingen bij het begrip politiek. Meer inhoudelijk hebben de ondervraagden het beeld dat de politiek het geld niet goed besteedt en dat er te weinig wordt samengewerkt. Ondervraagden hebben vrijwel allen het idee dat

er vooral veel gepraat wordt, maar dat er weinig actie wordt ondernomen. Ook brengen de respondenten duidelijk naar voren dat politiek moeilijk en onduidelijk is. Moeilijk taalgebruik en chaotische standpunten worden hiervoor als oorzaken genoemd. Een deel van de respondenten vindt buitenlandse politiek interessanter dan binnenlandse. Alleen mensen die verstand van zaken hebben, moeten zich volgens een groot deel van deze groep met politiek bezig houden. Hier onder verstaan zij over het algemeen hoogopgeleiden. Een groep heeft aangegeven uit zichzelf geen informatie over politiek op te zullen zoeken. 'Het is zeker belangrijk, maar ik ga er geen informatie over zoeken', was een van de reacties. Voor een klein deel van de ondervraagden geldt, dat zij zich 'no way' met politiek willen bezig houden. Reacties als: 'Goh, wat hadden we hier toch ook al weer over gehad bij maatschappijleer' of 'ja daar hebben we op de middelbare school nog iets over gehad', werden vaak genoemd.

De respondenten vinden politiek in de eerste plaats wel degelijk belangrijk. Dit komt dus niet overeen met het beeld dat de overheid over jongeren heeft, namelijk dat zij ongeïnteresseerd zijn, maar komt wel overeen met onderzoeken, die tegen het beeld dat de overheid over jongeren heeft ingaan (zie paragraaf 2.5). Bij het thema politiek komt echter ook politiek cynisme sterk naar voren. Het begrip politiek brengt voornamelijk 'negatievere' houdingen naar voren. Respondenten denken sneller aan wat er allemaal fout gaat. Volgens de literatuur valt de negatieve houding van jongeren ten opzichte van de overheid te verklaren doordat jongeren het idee hebben alleen voor de vorm betrokken te worden (zie paragraaf 2.5). Deze verklaring is voor deze groep echter niet te geven. De negatieve houding komt bij deze groep voort uit hetgeen wat zij zelf zien of lezen. Zij onthouden meer de negatievere kanten/gebeurtenissen, waardoor zij een cynische houding innemen. Daarnaast werd snel duidelijk dat zij erg vanuit de eigen situatie en omgeving redeneren en antwoord geven. Hierbij valt te denken aan opleiding, interesses en de thuissituatie. Wat respondenten onder politiek verstaan, hangt hier sterk mee samen. Dit benadrukt dat jongeren erg handelen vanuit de eigen belevingswereld en leefomgeving. Respondenten vinden politiek ook moeilijk. Dit heeft voornamelijk te maken met moeilijk taalgebruik waar velen niet mee uit de voeten kunnen. Dit zou ervoor kunnen zorgen dat de aandacht verzwakt bij het lezen van een artikel of het volgen van een programma over politiek. Dat respondenten moeilijk taalgebruik aanhalen komt overeen met onderzoek hierover. Er is eerder gebleken dat jongeren ambtelijk taalgebruik als lastig ervaren. Dit is een van de redenen waarom de overheid onvoldoende aansluit bij de belevingswereld van jongeren (zie paragraaf 2.5). Eenduidigheid binnen de politiek, en met name binnen de partijen, is voor deze groep essentieel. Dat partijen vaak van ideeën veranderen, zorgt ervoor dat zij politiek als chaotisch en onstabiel ervaren. Ook dit versterkt de negatieve houding ten aanzien van politiek. Bijzonder opvallend was dat deze groep de kennis die zij hebben over politiek, vrijwel allemaal koppelen aan wat zij hierover op school hebben geleerd. Dit maakt school dan ook een belangrijke informatiebron.

Dat politiek belangrijk is staat voor deze groep vast, maar dat maakt nog niet automatisch dat zij zich hiermee bezig houden. Ze hebben immers aangegeven niet uit zichzelf informatie hierover op te zullen zoeken. Hieruit valt op te maken dat het belangrijk vinden van politiek (alleen) niet motiverend genoeg is om hiermee actief aan de slag te gaan. Dat een groot deel van mening is dat mensen die verstand van zaken hebben zich met politiek moeten bezighouden, hangt ook hier mee samen. Dit laatste is opmerkelijk, omdat volgens onderzoek gebleken is dat lageropgeleiden zich ondervertegenwoordigd voelen (zie paragraaf 2.5). Deze groep geeft juist aan dat zij liever hebben dat mensen met een iets hogere opleiding zich met politiek bezighouden, omdat zij er vanuit gaan dat hoogopgeleiden hier meer verstand van hebben.

3.3 Democratie

De Nederlandse democratie is op verschillende niveaus van politiek terug te vinden. Het vormt de basis van de samenleving. De vraag is of de doelgroep dit ook zo ervaart. Hoe kijken zij tegen de Nederlandse democratie aan, hebben zij hierbinnen ook een rol en zo ja, welke dan?

Veel respondenten geven aan dat zij de term democratie niet uit te kunnen leggen. Zij menen hier onvoldoende van af te weten. Wel komen er een aantal termen bij hen op: vrijheid (met name vrijheid van meningsuiting) en gelijkwaardigheid. Ook worden kenmerken van de werking van de democratie genoemd. Hierbij denken zij aan politieke partijen die regeren namens en voor het volk, dat meerdere mensen betrokken zijn bij besluitvorming en het hebben van stemrecht. Daarnaast is ook door een enkeling de eerlijke verdeling van geld en het samenleven met verschillende culturen genoemd.

De houding en mate van waardering/gehechtheid aan de democratie loopt uiteen. Een deel geeft aan veel waarde te hechten aan de democratie en dat ook zijzelf een belangrijke rol hierbinnen hebben. 'Als mensen zeggen dat het belangrijk is, dan zal het ook wel belangrijk zijn', aldus enkele respondenten over het belang van democratie. De meningen zijn verdeeld over de rol die zij hierbinnen kunnen hebben. Kennis hebben over (de werking van) de democratie, wordt door respondenten ook gekenmerkt als het vervullen van een rol. Ook het geven van een interview wordt gezien als een bijdrage, evenals het openstaan en accepteren van andere mensen (eventueel met een kritische noot). Respondenten geven aan dat zij een eigen invulling geven aan democratie. Het belang van democratie wordt vooral toegeschreven aan democratische rechten, zoals stemmen en het uitoefenen van invloed. Een ander deel van de respondenten ziet geen rol voor zichzelf weggelegd, hoewel democratie wel belangrijk wordt gevonden. Het vertrouwen in het automatisch goed functioneren van het democratische systeem wordt hierbij vaak als verklaring gegeven. Respondenten geven aan dat mensen die verstand van zaken hebben zich met de democratie bezig moeten houden. Het politieke besluitvormingsproces wordt geschetst als een proces waarbij een individu een groep bij elkaar moet brengen, vervolgens gezamenlijk een plan moet schrijven, dit plan moet indienen enzovoort.

Het gedrag van de respondenten loopt minder uiteen dan de houding. Zij vullen hun rol met name in door gesprekken en discussies te voeren met vrienden. Ook vinden zij dat ze een rol vervullen door informatie op te zoeken over democratie/politiek. Een enkeling noemt ook stemmen als het vervullen van een democratische rol. Regelmatig geven respondenten aan zelf niets te ondernemen, maar wel deel te nemen als volgers. Diegene die geen rol voor zichzelf zagen weggelegd, toonden ook geen actief gedrag. Tot slot is door een deel van de respondenten (zonder actief gedrag) aangegeven dat zij pas in actie zullen komen als de democratie in gevaar dreigt te raken. Democratie komt volgens hen in gevaar als er een dictatuur dreigt te ontstaan.

Het heersende beeld onder de respondenten is dat zij in hun eentje niets denken te kunnen bereiken. Ze hebben het beeld dat alles in groepsverband moet gebeuren door middel van het maken van plannen. Het ontstaan van dit beeld is deels te verklaren door de lessen maatschappijleer over politieke besluitvorming. Dit verklaart tevens het beeld dat zij hebben over hoe het besluitvormingsproces werkt. Het gezamenlijke aspect is in de ogen van de respondenten essentieel en vanzelfsprekend. Daarnaast is opvallend dat het zoeken en verkrijgen van informatie en het openstaan voor en het accepteren van mensen, gezien wordt als het vervullen van een actieve rol binnen de democratie. Hieruit kan blijken dat zij onvoldoende op de hoogte zijn van de rol die zij zouden moeten of kunnen vervullen. Dit is een heel duidelijke overeenkomst met hetgeen dat uit de literatuur gebleken is (zie paragraaf 2.6).

3.4 Informatiebronnen

Waar respondenten informatie vandaan halen, kan vele verklaringen bieden. Zo kan achterhaald worden wie of wat invloed op hen heeft en welke informatiebronnen het meest worden geraadpleegd. Daarnaast schept het een beeld over hoe de doelgroep bereikt zou kunnen worden.

De informatiebronnen die door de respondenten worden gebruikt zijn zeer divers. Een deel van de respondenten raadpleegt het internet. Google.nl wordt veel genoemd voor als zij op zoek gaan naar informatie over bepaalde onderwerpen. Daarnaast zijn ook NU.nl, MSN Vandaag, Hyves en Uitzendinggemist genoemd. Een deel van de respondenten ziet het internet als belangrijkste informatiebron. Een ander deel gaf juist aan liever niet via het internet het nieuws te lezen, of het internet niet of nauwelijks voor deze doeleinden te gebruiken.

Een deel van de respondenten geeft aan het nieuws via de televisie te volgen, door te kijken naar het NOS Journaal, RTL Nieuws en Pauw&Witteveen. Sommige respondenten kijken weinig televisie. De groep allochtone respondenten geeft aan regelmatig nieuws te volgen via vaderlandse² satellietzenders. Een enkeling gaf aan af en toe naar BBC World te kijken. Informatie over Nederland of de Europese Unie krijgen ze ook via deze kanalen binnen. Een aantal respondenten leest vrij weinig de krant, maar vindt wel dat zij dit vaker zouden moeten doen.

Respondenten geven aan dat zij informatie die per post op persoonlijke titel verstuurd is wél lezen, maar minder aandacht besteden aan huis-aan-huis informatiefolders.

Niet alleen media vormen een informatiebron. Eigen ervaring, het vak maatschappijleer, school, docenten, vrienden en familie worden door respondenten ook als belangrijke informatiebronnen genoemd. Het vak maatschappijleer, school en docenten zijn voornamelijk informatiebronnen als het gaat over democratie en politiek.

Respondenten geven aan niet actief op zoek te gaan naar informatie over politiek of democratie. 'Als iemand iets roept, dan ga ik soms wel dingen opzoeken', is een veel voorkomende reactie.

Respondenten zoeken voornamelijk informatie over zaken die hen interesseren zoals sport of muziek. Respondenten hebben graag te maken met korte 'to the point' teksten zonder moeilijk taalgebruik.

Opgevallen is dat voor de respondenten nieuws regelmatig gelijk staat aan politiek. Opmerkelijk is dat de respondenten vaak sterk (bewust of onbewust) beïnvloed worden door wat de ouders (of vrienden in het geval ze niet bij hun ouders wonen) bekijken of beluisteren. Ook valt op dat als ze informatie bij mensen inwinnen, dit vaak hoogopgeleide familie en/of vrienden zijn. Hoewel in het onderzoek geen onderscheid naar aspecten van diversiteit onder de doelgroep en respondenten wordt gemaakt, is er op dit onderdeel toch een significant verschil. Allochtone respondenten volgen vaak nieuws van buitenlandse zenders en hebben het met familie en vrienden vaker over vaderlandse politiek dan over Nederlandse politiek. Enkele respondenten die BBC World als informatiebron hebben genoemd, volgden (een Engelstalige) internationaal georiënteerde opleiding. Opvallend is dat internet niet onder de gehele groep de populairste informatiebron is. Onderzoek geeft echter aan dat jongeren zich met name online bezig houden met allerlei zaken (Nelis et al, 2009; 183-184). Televisie wordt vaker als bron aangegeven, hoewel hierbij niet gesproken kan worden van een dominante informatiebron. Het wordt kennelijk wel vaker gebruikt om informatie in te winnen. Daarnaast hebben respondenten duidelijk geen actieve houding als het gaat over het (uit eigen initiatief) opzoeken van informatie over politiek of democratie. Informatie die zij vergaren, pikken zij meestal gewoon ergens op, voornamelijk uit gesprekken. Gebleken is dat deze groep met name op zoek is naar gemakkelijk verwerkbaar informatie. Dit wordt ondersteund door onderzoek waaruit blijkt dat jongeren een duidelijke voorkeur hebben voor kort en snel nieuws (Nelis et al, 2009; 183).

² De term vaderlandse wordt door respondenten gebruikt om het land van herkomst aan te geven.

3.5 Participatie

In deze paragraaf zullen de verschillende onderdelen van participatie aan bod komen. Participatie kent verschillende vormen en niveaus. Daarnaast wordt in deze paragraaf aandacht besteed aan het beeld die ondervraagden hebben van klasgenoten en de invloed die familie en vrienden op de mate van participatie hebben. Doel hiervan is om een breder beeld van de doelgroep te schetsen en de invloed van de omgeving weer te geven.

Vormen van participatie

In hoofdstuk 2 zijn de verschillende vormen van politieke participatie onder jongeren aan bod geweest. Figuur 1 geeft hier een schematische weergave van. Dit schema is gebruikt als uitgangspunt bij het ondervragen van de doelgroep. In eerste instantie werd deze lijst niet aan de respondenten voorgelegd, om zo te achterhalen in hoeverre zij op de hoogte zijn van verschillende vormen. Nadat dit duidelijk in beeld was gebracht, werd in de sommige gevallen de lijst gezamenlijk doorgenomen om te achterhalen of zij toch wel meer weten/doen dan zij eigenlijk in de gaten hebben.

Over het algemeen werden de volgende vormen van participatie door de respondenten genoemd: stemmen, demonstreren, lid worden van een politieke partij, handtekeningactie (ondertekenen petitie) en praten over politiek met vrienden en familie. Andere vormen kwamen niet bij hen op. 'Wat houdt een lidmaatschap van een politieke partij in dan?' 'Wat doet een politieke partij dan precies eigenlijk?', 'Hoe kan ik ergens aan deelnemen?' 'Heb je niet een lijst met informatie voor me hierover?' zijn vaak gehoorde reacties. Wel vinden respondenten het heel belangrijk dat zij niet alleen informatie krijgen, maar ook de mogelijkheid krijgen om vragen te stellen. 'Je moet niet alleen maar komen vertellen en dan weggaan, vaak blijven we met allerlei vragen achter', is een vaak voorkomende reactie. Ondervraagden geven aan dat dit vaak in de praktijk gebeurt. Ook moeilijk taalgebruik wordt vaak als probleem aangekaart: 'al die moeilijke woorden, daar kan ik niets mee hoor', aldus een respondent. Bepaalde vormen van participatie vinden zij te ver van hen afliggen. Reacties als 'het leeft nog niet bij mij' of 'ik ben daar nog niet aan toe' zijn veel gehoord. Vormen van participatie, zoals deelname aan een inspraakavond, klacht of bezwaarschrift indienen en contact opnemen met een politieke besluitvormer liggen nog duidelijk te ver van hun bed. Opmerkelijk is dat zij aangeven dit wel in een later stadium van hun leven te doen, bijvoorbeeld als zij ouder zijn of op zichzelf wonen.

Stemmen vinden zij verreweg de belangrijkste vorm van participatie. Deze vorm zal later in dit hoofdstuk apart behandeld worden. Demonstreren vinden zij belangrijk, omdat dit volgens hen een vorm is van meningsuiting. Ditzelfde geldt voor het ondertekenen van een petitie. Praten over politiek met vrienden en familie speelt een belangrijke rol, omdat voor velen hierdoor de mening wordt gevormd of aangepast. Als respondenten eenmaal over zouden gaan tot daadwerkelijke participatie, zouden zij dit niet in hun eentje willen doen. 'In je eentje bereik je toch niets' en 'ik vind het te groot om iets in mijn eentje te ondernemen', aldus respondenten. Daarnaast moeten mensen waar zij mee participeren wel van het eigen niveau zijn, 'diegene moet wel ongeveer mijn leeftijd hebben en niet veel hoger opgeleid zijn, anders voel ik mij niet meer op mijn gemak', zijn enkele reacties.

Respondenten gaven aan dat ze vrijwel niet of slechts incidenteel deelnamen aan politieke activiteiten. Een enkeling gaf aan wel eens meegedaan te hebben aan een demonstratie of een petitie te hebben ondertekend. Één respondent is lid van een jongerenvereniging. Enkele allochtone respondenten hebben wel eens actie gevoerd voor het vaderland. Een ruime meerderheid van de allochtone respondenten heeft aangegeven dat zij zich meer bezig houden met de vaderlandse politiek, omdat ze dit interessanter vinden dan de Nederlandse politiek. Ze geven aan zich hiermee bezig te houden door middel van het volgen van discussie programma's en door hierover te praten met familie en vrienden met eenzelfde achtergrond. Respondenten geven aan zelf liever niet iets te

organiseren maar dit liever aan anderen over te laten. 'Ik wil best mee doen hoor, maar ik zet het liever niet zelf op', aldus een respondent.

Respondenten vonden het moeilijk om tot verschillende participatie vormen te komen. Ze konden in eerste instantie weinig bedenken. Het doornemen van de participatielijst (figuur 1) zorgde niet voor meer reacties. Het was niet zo dat respondenten na inzage in de gaten kregen dat zij meer deden dan zij aanvankelijk dachten. Reacties waren over het algemeen gelijk aan toen zij de lijst nog niet hadden gezien. Wat in hen opkwam had ook hier weer veel te maken met de eigen situatie. Als zij ergens aan hebben deelgenomen, komt dat meestal door de eigen omgeving. In vergelijking met de participatielijst valt op dat respondenten met name deel nemen aan activiteiten waarvoor relatief weinig inspanning nodig is. Alleen demonstreren valt hierbij als uitzondering aan te geven.

Opmerkelijk was verder nog dat een groot deel van de ondervraagden aangaven inhoudelijk weinig te weten over de verschillende participatievormen. Er was duidelijk wel interesse voor verschillende participatievormen, maar er zijn nog veel vragen onbeantwoord. Hieruit blijkt duidelijk dat er behoefte is aan meer informatie hierover. Op het moment dat informatie wordt aangedragen blijven zij met allerlei vragen achter. Dit heeft voornamelijk te maken met te moeilijk taalgebruik. Gebruik van voorbeelden waar studenten zich niet mee kunnen identificeren zorgt er ook voor dat zij met allerlei vragen blijven zitten. Dit komt omdat gebruik gemaakt wordt van voorbeelden die niet in hun belevingswereld terug te vinden zijn. Het staat te ver weg. Dit is in overeenstemming met literatuur. Het niet aansluiten bij de belevingswereld vergroot de afstand tussen overheid en jongeren (zie paragraaf 2.5). Opvallend is verder nog dat deze groep zichzelf niet ziet als initiatiefnemer. Ze zijn eerder volgers. Dit wil zeggen dat zij graag meehelpen of meedenken, maar niet de eerste stap willen zetten.

Gebleken is dat de levensfase waarin respondenten zich bevinden, een belangrijke rol speelt bij de keuze van participatie vormen. Zij denken dat andere vormen van participatie in een later stadium van hun leven pas echt bij hen gaat leven. Familie en vrienden hebben een duidelijke 'overtuigingskracht' op deze groep studenten. Dit wil zeggen dat familie en vrienden vaak door hen worden geraadpleegd maar dat zij ook sneller overgaan tot actie als dit hen door vrienden en familie wordt aangeraden. Dat zij graag participeren met mensen van hun eigen niveau, heeft te maken met het feit dat zij vinden dat zij niet op niveau mee kunnen praten met hoger opgeleiden. Gesteld kan worden dat dit een indicatie is voor een lage mate van politiek zelfvertrouwen. Hierdoor voelen zij zich niet op hun gemak. Samenspraak en samenwerking zijn voor hen belangrijke voorwaarden voor participatie.

Het beeld dat de overheid van jongeren heeft, is dat zij helemaal niet willen participeren (zie paragraaf 2.5). Dit gaat echter niet op voor deze groep. Zij staan zeker open voor verschillende participatievormen, zij het wel dat zij hier een aantal voorwaarden aan stellen en menen dat sommige vormen op dit moment voor hen niet relevant zijn.

Stemmen

Opmerkelijk was dat de respondenten verreweg het meeste te vertellen hadden over de participatievorm stemmen. Omdat hier gemiddeld meer over gezegd is, zal hier een aparte beschrijving en analyse van het thema stemmen plaatsvinden.

De meningen over het thema stemmen zijn duidelijk verdeeld. 'Op zich stem ik wel, maar eigenlijk vertrouw ik het systeem niet. De verkeerde mensen worden toch altijd benoemd', is een kenmerkende reactie. Hier staat tegenover dat de grootste groep wél vindt dat stemmen ontzettend belangrijk is. Het is volgens velen een vorm van meningsuiting. Respondenten geven aan informatie over verkiezingen moeilijk verwerkbaar en ontoegankelijk te vinden. Een kleine groep vindt stemmen helemaal niet voor hen weggelegd. Dit is dezelfde groep die niet geïnteresseerd is in politiek en vindt dat mensen die hier verstand van hebben, zich hiermee bezig moeten houden. Zij gaan hier zelfs zo ver in dat zij het niet erg zouden vinden als hun stemrecht zou worden ontnomen. 'Waarom zou ik moeten gaan stemmen als ik geen verstand van zaken heb?', aldus een aantal respondenten. Wel

geven zij zelf aan dat zij hier ook de gevolgen van moeten accepteren. Het invoeren van de stemplicht ziet dezelfde groep helemaal niet zitten. Onder deze groep heerst ook het gevoel van 'een stem meer of minder maakt toch niet uit'. De grootste groep geeft aan zeker hun stem uit te brengen als de boel uit de hand loopt. Bijvoorbeeld als een belangrijke voorziening verboden dreigt te worden. Een belangrijke voorziening is voor hen iets dat betrekking heeft op hun leefsituatie. Hierbij valt te denken aan bijvoorbeeld de OV- jaarkaart of het rijbewijs.

Er is sprake van een evenwichtig aantal stemmers en niet-stemmers. Respondenten stemmen het meest bij landelijke en gemeentelijke verkiezingen en het minst bij Europese- en waterschapsverkiezingen. Landelijke en gemeentelijke verkiezingen leven het meest, omdat zij hier naar eigen zeggen zichtbaarder over worden geïnformeerd. Velen hadden geen idee dat waterschapsverkiezingen bestaan, laat staan wat het inhoudt. Europese verkiezingen zijn meestal wel bekend, maar respondenten gaven aan dat dit een te-ver-van-hun-bedshow is. Respondenten geven over het algemeen aan wel te willen stemmen, maar het belangrijk vinden om hier van te voren goed onderzoek naar te doen. Ze menen hier vaak te weinig tijd voor te hebben. Ook vinden zij informatie over verkiezingen vaak lastig te begrijpen. Voor de aankomende verkiezingen geven zij aan nu nog niet te weten of zij gaan stemmen. Hierbij benadrukken zij alleen te zullen stemmen als zij tijd hebben om zich hier in te verdiepen, 'anders is het nutteloos', aldus een respondent. Een deel van de respondenten geeft aan dat zij familie en vrienden raadplegen over stemkeuzes en dit soms over nemen.

De cynische houding onder een deel van de groep valt in bepaalde gevallen te verklaren door ervaringen die zij zelf opdoen. Als er steeds andere mensen gekozen worden dan waar zij en hun familie op hebben gestemd, wekt dit een cynische houding op (ditzelfde geldt voor de negatievere houding ten aanzien van politiek). Dat velen vaak terughoudend in hun stemgedrag zijn, valt te verklaren uit het feit dat zij niet stemmen als zij geen tijd of mogelijkheid hebben gehad om zich hierin te verdiepen. Zij stemmen dus pas na zorgvuldig onderzoek gedaan te hebben. Hier lopen zij echter vaak in vast. Doordat informatie volgens hen niet toegankelijk is, taalgebruik te moeilijk is en de hoeveelheid informatie te veel is, haken zij al snel af. Ook dit heeft weer te maken met onvoldoende aansluiting op de belevingswereld. Een aantal van de respondenten lost dit probleem op door (direct of indirect) stemgedrag van familieleden over te nemen. Omdat zij het wel belangrijk vinden om te stemmen, gaan zij hierover in gesprek met mensen in hun directe omgeving. Dan peilen zij de meningen en vormen hieruit zelf een stemgedrag (vaak hetzelfde). Dit kost immers minder tijd en zo kunnen zij toch hun stem uitbrengen en hiermee hun mening geven. Dat deze groep vaker stemt bij landelijke en gemeentelijke verkiezingen, heeft enerzijds te maken met zichtbare informatie (zij komen het overal tegen) en anderzijds met het idee dat zij er daadwerkelijk wat aan hebben. Zichtbare effecten vormen een belangrijke motivatie voor het al dan niet stemmen. Het ontbreken van deze 'voorwaarden' kan tevens de reden zijn waarom zij niet stemmen bij Europese en waterschapsverkiezingen.

Niveau van participatie

In paragraaf 2.4 is de jongerenparticipatieladder behandeld. Psycholoog Roger Hart heeft aangegeven dat niveau 8 (meebeslissen) het einddoel zou moeten zijn. Dan is er immers sprake van gedeelde invloed van volwassenen en jongeren. Onderzocht is of respondenten hier zelf ook behoefte aan hebben.

Gebleken is dat de respondenten over het algemeen niet verder willen gaan dan het niveau van meedenken, hiermee wordt niveau 6 bedoeld (initiatief bij volwassenen, jongeren denken mee). Verklaring hiervoor is dat deze groep zichzelf absoluut niet als initiatiefnemer ziet. Anderen mogen organiseren en zij zullen graag meehelpen/denken maar de eerste stap moet volgens de respondenten niet bij hen gelegd worden. Hier hebben zij helemaal geen behoefte aan en menen hier vaak ook niet genoeg kennis voor in huis te hebben. Niveaus 7 en 8 gaan er vanuit dat het initiatief vanuit de jongeren komt. Respondenten hebben aangegeven hier eigenlijk geen behoefte

aan te hebben. In zeer uitzonderlijke gevallen zouden zij zich kunnen voorstellen dat dit toch gebeurt. Dan moet het echt gaan over onderwerpen waar zij in hun dagelijks leven mee te maken hebben en waar zij voldoende kennis over hebben. Met name kennis blijkt vaak een struikelblok te zijn. Respondenten haken vaak af als ze denken dat zij er niet voldoende over weten. Daarnaast geven zij aan dat heel duidelijk moet zijn wat het eindresultaat zal zijn. Ze willen precies weten waarvoor zij het doen en wat ze er aan zullen hebben. Anders zien zij er het nut niet van in. Dit sluit aan bij literatuur dat aangeeft dat het van belang is van te voren het gewenste resultaat kenbaar te maken (zie paragraaf 2.6). Daarnaast wordt het argument van gebrek aan tijd door de respondenten veelvuldig aangevoerd. Dat waar volgens de participatieladder naar gestreefd moet worden (niveau 7 of 8), komt dus duidelijk niet overeen met de behoefte van respondenten. Zij willen niet verder gaan dan niveau 6. Opmerkelijk is dat het volgens literatuur een succesfactor is als jongeren beslissingsbevoegdheid hebben. Jongeren zouden zich niet serieus genomen voelen als zij geen beslissingsbevoegdheid hebben, omdat hiermee impliciet gezegd zou worden dat hun mening er eigenlijk niet toe doet (zie paragraaf 2.6). Voor deze groep geldt juist dat zij liever geen beslissingsbevoegdheid willen hebben. Dit is een duidelijk verschil met wat er tot nu toe werd gedacht. Dit neemt niet weg dat voor hen zichtbaar zal moeten zijn dat hun mening er wel toe doet. Nut en noodzaak van hun bijdrage moet duidelijk worden gemaakt.

Beeld over klasgenoten

Om een iets breder beeld van deze doelgroep te kunnen schetsen, is onderzocht of zij denken dat klasgenoten bij de meeste vragen dezelfde antwoorden gegeven zouden hebben. Opvallend is dat hier verschillende uitspraken over gedaan werden. Een deel van de groep vond zichzelf over het algemeen meer geïnteresseerd (en een enkeling zelfs actiever) dan de gemiddelde klasgenoot. Verklaring hiervoor is volgens hen dat zij veel beter over politiek kunnen meepraten of dat zij veel sneller hun mond open trekken als iets hen niet bevalt. Een enkeling verklaart dit door aan te geven dat dit komt doordat zij leven in een omgeving met meerdere politieke geïnteresseerden. Een ander deel van de groep geeft aan dat zij net zo ongeïnteresseerd zijn in politiek als de rest van de klas. 'Echt veel kan het ons niet schelen' en 'het zal allemaal wel goed komen, dat doet het altijd' zijn voorbeelden van reacties. Wel geven zij vrijwel unaniem aan dat MBO studenten over het algemeen weinig actief zijn als het gaat over politiek. Erover meepraten kan nog wel, maar echt actief ergens aan deelnemen komt weinig voor, zo geven respondenten aan. De respondenten die meenden actiever te zijn dan de meeste klasgenoten, vonden zichzelf actiever omdat ze gesprekken niet uit de weg gaan en graag over politiek lezen of ernaar luisteren. Een verklaring voor de grote groep inactieve studenten wisten de respondenten niet direct te geven. Sommigen denken dat het ermee te maken heeft dat school hier te weinig aandacht aan besteedt. Andere denken dat dit te maken heeft met een ongeïnteresseerde omgeving en weer anderen wijten dit aan het gebrek aan duidelijke informatie. Onwetendheid speelt volgens sommigen ook een rol.

Rol familie en vrienden

Gaande het onderzoek is gebleken dat familie en vrienden een belangrijke rol spelen als het gaat om de keuzes van de respondenten. Bij vrijwel alle onderwerpen kwam wel naar boven dat familie en vrienden een duidelijke rol speelden en invloed hadden op hun meningen, ideeën en stemgedrag. Respondenten zien familie en vrienden als belangrijke informatiebronnen. Respondenten hebben duidelijk een oplossing gevonden op hun taal- en tijdsprobleem. Familie en vrienden kunnen immers duidelijke informatie snel leveren. 'Vroeger kon politiek mij niets schelen totdat mijn zus mij stimuleerde om hier meer aandacht aan te besteden, omdat ik op een gegeven moment niet echt over onderwerpen kon meepraten tijdens discussies', aldus een respondent. Door vrienden en familieleden te bevragen komen zij snel en gemakkelijk tot bijvoorbeeld een stemkeuze. In sommige gevallen geven respondenten zelfs aan dan de stemkeuze in onderling overleg bepaald wordt. De mate van invloed van vrienden en familie is dan ook behoorlijk groot te noemen. Ook zijn het in bepaalde gevallen de ouders die hen aanzetten tot een vorm van participatie. 'Door mijn ouders heb ik meegedaan aan een demonstratie in Den Haag', was een reactie. Ook vrienden stimuleren tot

actievere deelname. Opvallend is dat het hierbij vrijwel altijd gaat om wat hoger opgeleide vrienden. Een reactie was: 'mijn vrienden op het HBO hebben het onderling vaker over politiek en dan ga ik er automatisch ook over meepraten, waardoor ik er veel van leer'. Een aantal respondenten zijn via vrienden wel eens terecht gekomen bij een vereniging, stichting of debat. Nog belangrijker is wellicht dat vrienden en familie een bron van informatie zijn. Er kan dan gesteld worden dat zij door een politiek geïnteresseerde omgeving meer leren over politiek. Hierdoor worden zij direct of indirect geprikkeld tot deelname. Tegelijkertijd is gebleken dat respondenten met een iets minder politiek geïnteresseerde omgeving, vaker aangeven politiek onzin te vinden en er niets over te willen weten.

3.6 Succesfactoren volgens de doelgroep

Aan de respondenten is gevraagd wat volgens hen succesvolle manieren zouden kunnen zijn om politieke participatie onder MBO studenten te vergroten. Belangrijk hierbij is de behoefte die zij hebben en hoe zij dit weten te vertalen naar succesvolle activiteiten.

De respondenten geven nadrukkelijk het belang van duidelijkheid en transparantie aan. Het moet binnen de politiek duidelijk zijn wie, wat doet. Ook zal het resultaat van het politieke besluitvormingsproces duidelijk zichtbaar gemaakt moeten worden. Belangrijke thema's zouden bij verkiezingen duidelijk en afgebakend gepresenteerd en bediscussieerd moeten worden. Bij communicatie wordt duidelijkheid gewenst. Informatiemateriaal moet geschreven zijn in makkelijk taalgebruik. Hierbij moeten de 'wat?', 'hoe?' en 'waar?' vragen duidelijk worden beantwoord. Informatie moet eenvoudig te verkrijgen zijn en weinig tijd en inspanning kosten om het te verwerken. Tevens geven respondenten aan dat informatie naar hen toe moet komen, en niet andersom. Enkele respondenten geven aan dat op een confronterende wijze gecommuniceerd moet worden, zodat men inziet waarom politieke participatie voor MBO studenten belangrijk is en welke rol zij zouden kunnen/moeten vervullen. Er moet heel duidelijk worden aangegeven wat zij er aan hebben.

Respondenten geven aan dat er nu te veel van wordt uitgegaan dat mensen automatisch weten hoe dingen werken zodra ze 18 worden. Sommige respondenten opperden het idee dat een informatiepakket naar hen toegestuurd moet worden zodra ze 18 worden. Het informatiepakket moet informatie bevatten over hun rechten, met name het stemrecht, met verwijzingen naar meer informatiebronnen. Enkele respondenten geven ook aan dat op persoonlijke titel aanspreken effectiever zal zijn, omdat ze het dan eerder zullen lezen.

Bij het benoemen van succesfactoren schrijven vrijwel alle respondenten een belangrijke rol toe aan de scholen. School wordt belangrijk gevonden omdat het volgens de respondenten informatie moet aandragen. Daarbij geven respondenten aan dat het belangrijk is dat niet alleen informatie gegeven wordt, maar dat zij ook in de gelegenheid gesteld worden om vragen te stellen. Door de respondenten wordt de behoefte aan interactie benadrukt. Volgens ondervraagden wordt er op dit moment met studieboeken en filmpjes onvoldoende aan deze behoefte voldaan. Ondervraagden hebben aangegeven, dat zij een actievere houding hadden toen zij op de middelbare school het vak maatschappijleer kregen. Het vak maatschappijleer maakte dat zij maatschappelijk bewuster werden. Op het MBO krijgen zij de eerste twee à drie jaar geen lessen maatschappijleer en gaat er veel kennis verloren. Respondenten geven aan dat ze veel meer in aanraking moeten komen met politieke participatie om het belang en de gehechtheid hieraan te ontwikkelen of niet kwijt te raken. Dit is volgens de ondervraagden een belangrijke succesfactor, omdat volgens hen politieke interesse er van nature niet in zit. Een groep respondenten geeft aan eerder bereid te zijn deel te nemen aan politieke activiteiten als het vanuit school georganiseerd wordt. Een enkeling vindt dat bepaalde activiteiten verplicht moeten worden gesteld.

Respondenten geven nadrukkelijk aan dat de politiek naar de studenten moet komen en niet andersom. Het hoort zich niet alleen in Den Haag af te spelen. Ondervraagden vinden politiek te ver van hen afstaan. Enkele respondenten opperden het plan om enkele malen per jaar standjes in de aula neer te zetten, waar studenten informatie kunnen vinden over wat er mogelijk is én vragen

kunnen stellen. Ook gaven respondenten aan dat MBO studenten 'doeners' zijn. Daarom moet het volgens de respondenten niet blijven bij praten, maar juist actief doen. Het creëren van teamspirit wordt ook als succesfactor aangekaart. Teamspirit moet ontwikkeld worden om te laten zien dat iedereen samen voor Nederland werkt en dat ook zij hierbinnen een rol spelen. Het ontbreken van de gezamenlijke 'spirit' is volgens deze respondenten de oorzaak van lage betrokkenheid en deelname aan politiek.

De behoefte aan duidelijkheid is nadrukkelijk naar voren gekomen. Als deze behoefte gekoppeld wordt aan politieke participatie betekent dit dat participatietrajecten duidelijkheid moeten bieden. Dit betekent een duidelijk begin en eind en een duidelijke afbakening naar onderwerp, taken en taakverdeling. Het verwachte resultaat moet duidelijk zichtbaar gemaakt worden. Dit sluit aan bij de succesfactoren welke in de literatuurstudie terugkomen. Uit onderzoek is immers gebleken dat informatie gepast, praktisch en interactief verstrekt moet worden (zie paragraaf 2.6). Uit deze inventarisatie blijkt dat de ondervraagden niet zullen deelnemen aan onduidelijke participatietrajecten. Uit de inventarisatie blijkt dat urgentie van participatie niet gevoeld en gedeeld wordt. Van belang is dat respondenten hun belang bij politieke participatie inzien, en achterhalen welke rol zij zouden kunnen/moeten innemen. Dat het voor jongeren op dit moment niet duidelijk is welke rol zij zouden kunnen, of moeten innemen wordt ook benadrukt in de literatuur. Hierom moet informatie praktisch zijn. De kracht van herhaling blijkt hier een meespelende factor te zijn. Continuïteit wordt niet alleen wenselijk geacht, sterker nog; het wordt verwacht. Het is duidelijk dat respondenten de lessen maatschappijleer van groot belang vinden. Vrijwel alle kennis over politiek koppelen zij hier aan. Dit wordt ondersteund door succesfactoren uit de literatuur die menen dat scholen moeten worden ingericht als een mini-democratie omdat dit voor jongeren een samenleving in het klein is (zie paragraaf 2.6). De politiek heeft geen binding met hun eigen referentiekader/leefwereld. Politiek staat te ver van ze af. In de literatuur is dit ook opgemerkt. Gebleken is dat activiteiten een grotere kans van slagen hebben als deze zoveel mogelijk aansluiten bij de belevingswereld van jongeren. Jongeren moeten zich met verschillende aspecten kunnen identificeren. Aangegeven wordt dat politieke participatietrajecten tastbaar moeten zijn en dat er meer gedaan dan gezegd moet worden. Door te doen en door interactie leren en begrijpen de respondenten zaken beter. Dat respondenten van mening zijn dat politiek naar hen toe moet komen en niet andersom, sluit naadloos aan bij bevindingen hierover in literatuur. Politiek moet binnen de belevingswereld van jongeren komen om hen te bereiken. Daarnaast komt nog, dat zowel jongeren als de literatuur aangeven dat men niet alleen zijn verhaaltje moet komen doen om vervolgens weer weg te gaan. Jongeren menen met allerlei vragen achter te blijven en de behoefte te hebben om vragen te stellen. Literatuur geeft aan dat jongeren de gelegenheid moeten krijgen om vragen te stellen en om hun mening en ideeën over onderwerpen kenbaar te maken (zie paragraaf 2.6). Interactie is hierbij de sleutelwoord.

4. Bestuurskundige analyse

Tot nu is de gedachtegang van de overheid (volgens de literatuur), wetenschappelijke literatuur en respondenten met betrekking tot politieke participatie beschreven. In dit hoofdstuk zullen deze drie opvattingen (voor zover mogelijk) samengebracht worden en tegen elkaar worden afgezet. Dit wordt gedaan voor de belangrijkste thema's en onderwerpen die voortkomen uit voorgaande hoofdstukken. De indeling van dit hoofdstuk is bepaald aan de hand van de meest opvallende verschillen in gedachtegangen. De volgende thema's zijn hierdoor ontstaan: 18-25 jarigen, urgentie van participatie, politiek, democratie en participatie en succesfactoren. Per thema wordt bestuurskundig commentaar geleverd.

4.1 18-25 jarigen

18-25 jarigen		
<i>Overheid</i>	<i>Wetenschappelijke literatuur</i>	<i>Respondenten</i>
Jongvolwassenen	15-25 jarigen zijn jongeren	

Het HDR heeft de groep 18-25 jarigen als een aparte doelgroep genoemd: de doelgroep jongvolwassenen. Wetenschappelijk literatuur gebruikt echter het begrip jongeren voor de leeftijdscategorie 15-25 jaar. Zijn jongvolwassenen nog jongeren? Of moeten ze meegenomen/geplaats worden in de groep volwassenen? Het antwoord hierop is niet zwart/wit, maar kent een grijs gebied. De term jongvolwassenen is niet voor niets gekozen. De groep jongvolwassenen sluit zijn 'jongeren' fase af en oriënteert zich op het volwassen zijn. Op de middelbare school wordt jongeren kennis bijgebracht over de democratische rechtsstaat door middel van het vak maatschappijleer. Wanneer deze jongeren volwassen worden, wordt van hen verwacht dat zij actief een rol binnen dit bestel op zich nemen en politiek participeren. Hier wordt een belangrijke schakel gemist. Respondenten geven aan, dat de verkregen kennis op de middelbare school verloren gaat wanneer zij op het middelbare beroepsonderwijs komen. Op het middelbare beroepsonderwijs wordt (met name in de eerste jaren) vrij weinig aandacht geschonken aan de werking van de democratische rechtsstaat. Daarbij geven respondenten aan wél te willen participeren, maar niet te weten hoe. De schakel die gemist wordt zijn vaardigheden. De fase waarin jongvolwassenen zitten, is de fase waarin zij steeds meer de kennis proberen om te zetten tot actie, waarbij ze vooral vaardigheden nodig hebben. De groep jongvolwassenen zal daardoor ook bewust gepositioneerd moeten worden als jongvolwassenen. Dit wil zeggen dat deze groep geen onderdeel zou moeten uitmaken van jongeren. Zij zijn zelfstandig genoeg om dingen zelf te doen. Toch is deze groep ook niet in te delen bij de groep volwassenen, want van hen moet niet verwacht worden dat zij vanuit zichzelf actie zullen ondernemen. Dit heeft te maken met het verloren gaan van kennis en het gebrek aan vaardigheden (hoe doe ik wat en waar kan ik terecht?). Jongvolwassenen moeten dus niet ergens heen gedragen worden, noch moet van hen verwacht worden dat ze er zelf heen gaan. Men moet juist met ze mee lopen zodat ze de weg leren kennen en weten hoe politieke participatie werkt en mogelijk is. Zo ontwikkelen zij de benodigde kennis en vaardigheden.

4.2 Urgentie van participatie

Urgentie van participatie		
<i>Overheid</i>	<i>Wetenschappelijke literatuur</i>	<i>Respondenten</i>
De democratie loopt gevaar en heeft onderhoud. Ontwikkelen van kennis en vaardigheden en het bevorderen van participatie is hiervoor de oplossing.	Participatie is van belang voor de persoonlijke ontwikkeling van jongeren. Betrokken zijn en verantwoordelijkheid nemen voor besluiten en acties kan verrijkend zijn voor jongeren.	Democratie is belangrijk en functioneert goed, óók zonder (volledige) participatie van jongvolwassenen.

Er is geen gedeelde urgentie van participatie. Zolang respondenten niet inzien of begrijpen waarom politieke participatie zowel voor hen als voor de Nederlandse samenleving van belang is, kan ook niet van hen verwacht worden dat zij uit zichzelf overgaan tot actieve deelname. Respondenten zien de gevolgen van non participatie evenals de effecten van participatie niet. Het verhogen van urgentie kan niet door één actor of factor worden gerealiseerd. Urgentie is een gevoel van noodzaak dat er toe leidt dat iemand tot actie overgaat. Ondanks het gebrek aan noodzaak, wordt het belang van het bestaan van de democratische rechtsstaat wel erkend. Volgens respondenten zou de democratische rechtsstaat echter ook goed functioneren zonder deelname van jongvolwassenen. Uit onderzoek blijkt daarentegen dat de democratie wel degelijk participatie heeft nodig om goed te kunnen blijven functioneren. Politieke participatie moet iets vanzelfsprekends worden in de levens van jongvolwassenen. De overheid moet inzetten op de modernisering van de traditionele participatievormen. Deze moeten aansluiten bij de belevingswereld van jongvolwassenen. Dit wil zeggen dat de overheid naar hen toe gaat (in de belevingswereld stapt), maar dit wil niet zeggen dat sec in hun belevingswereld moet worden gehandeld. De overheid moet juist ook het referentiekader van jongvolwassenen vergroten, door hen te leren om in de belevingswereld van anderen te stappen. Jongvolwassenen oriënteren zich in deze leeftijdsfase immers op het volwassenen zijn, waarbij zij te maken krijgen met problemen van de samenleving. Het vergroten van het referentiekader zal er uiteindelijk toe leiden dat het gevoel van urgentie wordt vergroot en daarmee participatie bevordert.

4.3 Politiek

Politiek		
<i>Overheid</i>	<i>Wetenschappelijke literatuur</i>	<i>Respondenten</i>
Jongeren zijn niet geïnteresseerd in politiek.	Jongeren zijn weldegelijk geïnteresseerd. Overheid sluit onvoldoende aan op belevingswereld van jongeren (teveel ambtelijk taalgebruik). Lageropgeleiden voelen zich ondervertegenwoordigd.	Politiek is belangrijk. Politiek is moeilijk en onduidelijk door moeilijk taalgebruik en chaotische standpunten. Mensen met een hogere opleiding moeten zich met politiek bezighouden, want zij hebben hier meer verstand van.

De overheid steekt zijn activiteiten en projecten in vanuit de gedachte dat jongeren niet geïnteresseerd zijn in politiek. Respondenten hebben het echter niet direct over interesse, maar over het belang van politiek. Het belang van politiek wordt duidelijk wel begrepen. Het is niet effectief om in te zetten op het vergroten van interesse voor politiek, want interesse heb je of je hebt het niet. De overheid moet juist werk maken van het gevoelde belang van politiek en dit koppelen aan participatie. Dit wil zeggen dat de doelgroep politiek zal participeren omdat ze het belangrijk vinden, niét omdat zij het interessant vinden.

Dat ambtelijke taalgebruik als moeilijk wordt ervaren is niet alleen een probleem voor deze doelgroep. Zowel jongeren als volwassen kampen met dit probleem. Duidelijk en begrijpelijk communiceren, ongeacht de doelgroep, lost dit probleem op. Overigens moet hierbij opgemerkt worden dat de overheid zich bewust is van dit probleem en probeert hier verandering in te brengen, onder andere door cursussen voor ambtenaren.

Het beeld dat lageropgeleiden zich ondervertegenwoordigd voelen wordt niet onderschreven door de respondenten.

4.4 Democratie en participatie

Democratie en participatie		
Overheid	Wetenschappelijke literatuur	Respondenten
Jongeren zijn niet meer betrokken bij de problemen van de samenleving.	Jongeren willen graag betrokken worden als het gaat om klassieke vrijheidsrechten en sociale grondrechten.	Hechten belang aan de werking van democratie, maar zien vaak geen rol voor zichzelf weggelegd.
	Het is jongeren niet duidelijk wat zij zelf zouden kunnen doen of welke rol zij zouden kunnen vervullen.	Weten vaak niet wat zij kunnen doen en/ of hoe zij dit zouden kunnen doen.
	Jongeren kunnen op verschillende manieren politiek participeren (zie figuur 1).	Geven eigen invulling aan (de rol van) democratie. Participeren is het zoeken en verkrijgen van informatie en het openstaan voor en het accepteren van mensen.
Jongeren willen niet participeren.	Het is niet zozeer dat jongeren niet willen participeren, maar de overheid betreft hen op verkeerde manieren.	Staan open voor verschillende participatie vormen, maar stellen hieraan een aantal voorwaarden.
	De mening en ideeën van jongeren moeten een bindend karakter hebben (beslissingsbevoegdheid).	Willen wel meepraten en meedenken, maar niet (mee)beslissen.

Betrokken zijn bij de democratie staat voor wetenschappelijk literatuur en de overheid gelijk aan het vervullen van een rol. Voor de respondenten staat betrokkenheid echter gelijk aan het hechten van belang aan de democratie. De overheid moet zich er van bewust zijn dat iets belangrijk vinden voor jongvolwassenen niet meteen betekent dat zij er iets voor zullen doen. Actief politiek burgerschap is niet vanzelfsprekend. Daarbij is het voor jongvolwassenen ook nog eens onduidelijk wat zij zouden kunnen doen en op welke wijze. De huidige vormen van politieke participatie zijn in sommige gevallen achterhaald en daarom ook niet meer relevant. De tijden zijn veranderd en de overheid moet hierin meegaan. Zo heeft de traditionele inspraakavond bij verschillende gemeenten nu meer de vorm gekregen van een digitale raadpleging en wordt de digitale stemwijzer steeds vaker geraadpleegd om snel en overzichtelijk geïnformeerd te worden. De overheid moet niet de (voor haar) wenselijke situatie proberen af te dwingen, maar aansluiten bij de werkelijke situatie. Nederland is een vertegenwoordigende democratie. Jongvolwassenen hebben het vertrouwen dat zij goed vertegenwoordigd (kunnen) worden.

4.5 Succesfactoren

Succesfactoren		
<i>Overheid</i>	<i>Wetenschappelijke literatuur</i>	<i>Respondenten</i>
	Toegankelijke, aantrekkelijke, praktische, interactieve en begrijpelijke informatie verstrekken waarbij rekening wordt gehouden met het opleidingsniveau van jongeren. Zorg bij trajecten voor een snelle doorlooptijd en zichtbaarheid van resultaten. Laat ruimte open voor vragen, meningen en ideeën. Zelf naar de jongeren toe gaan om aan te sluiten bij belevingswereld. School inrichten als proeftuin voor de democratie.	Willen duidelijke en gemakkelijk verwerkbare informatie. Willen duidelijkheid over waarom hun deelname van belang is en wat het oplevert. De overheid moet niet alleen informatie geven, maar ook de ruimte geven om vragen te stellen. Willen er niet alleen heen, maar het moet ook naar hen toekomen. Stellen school aan als belangrijke informatiebron als het gaat over het leren over politiek en politieke participatie.

Constateringen van wetenschappelijk literatuur komen overeen met de behoeften van respondenten. Wetenschappers hebben dus in de gaten wat er zou moeten gebeuren. De succesfactoren hebben vooral betrekking op de uitvoering. Het is nu de taak van de overheid om van deze constatering werk te maken en in te zetten op de behoefte van de respondenten. In het volgende hoofdstuk zal hier verder op worden ingegaan.

5. Conclusies en aanbevelingen

De centrale vraag van dit onderzoek luidt als volgt; wat is de houding en het gedrag van jongvolwassene MBO studenten ten aanzien van politieke participatie? Het is niet mogelijk om een eenduidig antwoord te geven op deze vraag. Immers, dé MBO student bestaat niet. Er is dan ook een variatie aan houding en gedrag ten aanzien van politieke participatie zichtbaar. Dit wil echter niet zeggen dat bepaalde aspecten van houding en gedrag niet breed gedeeld worden. In dit onderzoek is gewerkt vanuit de ideeën en behoeften van de doelgroep. De resultaten van dit onderzoek zijn dan ook zoveel mogelijk afkomstig vanuit de doelgroep zelf. De houding en het gedrag ten aanzien van verschillende thema's zijn in hoofdstuk drie geïnventariseerd en geanalyseerd. Op basis van deze constatering worden de conclusies hier helder en bondig geformuleerd. Daarna zullen de aanbevelingen aan bod komen. Deze vloeien voort uit de onderzoeksresultaten en conclusies. Deze zullen vervolgens vertaald worden naar handelingsperspectieven (handvatten) die bruikbaar zijn voor het HDR. Ook zullen enkele faalfactoren benoemd worden, waarvoor gewaakt moet worden bij (beleids)interventies ter bevordering van politieke participatie onder deze doelgroep. Aangezien dit onderzoek een eerste verkenning is, en de resultaten niet meer zijn dan aanwijzingen, is het waardevol om vervolgonderzoek te doen. Hier worden tot slot nog enkele woorden aan gewijd.

5.1 Conclusies

Cynische houding ten aanzien van politiek

Jongvolwassenen onthouden voornamelijk de negatievere politieke gebeurtenissen. Dit heeft een cynische houding tot gevolg.

Lage mate van participatie

Participatie onder deze doelgroep is laag. Jongvolwassenen nemen vrijwel alleen deel aan participatievormen waarbij weinig inspanning nodig is. Jongvolwassenen denken dat de democratie nu niet in gevaar is, en menen pas echt in actie te zullen komen als de boel 'uit de hand' dreigt te lopen.

Politiek is belangrijk maar er is weinig urgentie voor participatie

De doelgroep voelt weinig urgentie of noodzaak voor politieke participatie. Hoewel politiek belangrijk wordt gevonden, zorgt dit op zichzelf niet voor participatie.

Onduidelijkheid over werking van en hun rol binnen de democratie

De werking van de democratie (en wat hier bij komt kijken) is voor jongvolwassenen onduidelijk. Jongvolwassenen weten weinig over welke rol zij zouden kunnen innemen en op welke wijze zij politiek zouden kunnen participeren. Aan de betekenis en rol van de politiek wordt invulling gegeven vanuit de eigen situatie en omgeving. Jongvolwassenen participeren alleen als ze daadwerkelijk iets kunnen toevoegen. Zichtbaarheid van resultaten is hierbij een belangrijke voorwaarde.

School is een essentiële bron van informatie

Kennis over politiek wordt voornamelijk geassocieerd met hetgeen hierover op school (via lessen maatschappijleer) aan informatie wordt aangeboden.

Politiek moet naar jongvolwassenen toe

De politiek staat ver van jongvolwassenen af en wordt sec geïdentificeerd met landelijke politiek (Den Haag). Politiek sluit niet aan bij de belevingswereld van jongvolwassenen.

Informatie over politiek en politieke participatie is onduidelijk

Er is duidelijk behoefte aan toegankelijke informatie over de hoe, wat en waar van politiek en politieke participatie. Vanwege moeilijk en onduidelijk taalgebruik haken jongvolwassenen snel af. Er is geen dominante informatiebron waar jongvolwassenen hun informatie vandaan halen.

Stemmen is de populairste vorm van participatie

Dat politieke participatie op verschillende wijzen mogelijk is, is onder jongvolwassenen nauwelijks bekend. Wel is vastgesteld, dat het uitbrengen van een stem de bekendste vorm van participatie is. De stemkeuze is een serieuze zaak en wordt zorgvuldig bepaald.

Huidige vormen van participatie sluiten niet altijd aan bij de levensfase van jongvolwassenen

Niet alle vormen van politieke participatie sluiten aan bij de levensfase van deze doelgroep. Bepaalde vormen van participatie worden belangrijker geacht in latere levensfasen.

Geen initiatiefnemers

De doelgroep ziet zichzelf meer als volgend dan als initiërend. Er is voornamelijk behoefte aan participatie die niet verder gaat dan het niveau van meedenken. Dit omdat deze doelgroep niet de beslissende bevoegdheid op zich wil nemen. Deze doelgroep ziet participatie vooral in groepsverband en niet als een individuele taak. Dit groepsverband moet bestaan uit gelijkgestemde leden.

Directe omgeving heeft sterke invloed op participatiegedrag

Het hebben van hoger opgeleide vrienden stimuleert tot participatie. Familie en vrienden zijn belangrijke informatiebronnen en hebben een duidelijke overtuigingskracht. Familie en vrienden stimuleren tot participatie en worden regelmatig als vraagbaak geraadpleegd.

Behoeft aan interactie

Als informatie verstrekt wordt, hebben jongvolwassenen behoefte om hier vragen over te stellen. Als jongvolwassenen deze mogelijkheid niet krijgen, blijven er veel vragen onbeantwoord. Dit zorgt voor onduidelijk en het niet kunnen verwerken van informatie.

5.2 Aanbevelingen

A. Zorg ervoor dat jongvolwassenen de urgentie van participatie inzien

Jongvolwassenen zullen eerder politiek participeren als de urgentie van politieke participatie voor hen duidelijk is.

Handelingsperspectief: Het HDR zal in haar inhoudelijke programmering methoden moeten ontwikkelen om duidelijk te maken waarom politieke participatie urgent is. Dit kan door de gevolgen van non participatie nadrukkelijk op te nemen in programma's. Hierbij is het van belang dat de eventuele gevolgen van non participatie betrekking hebben op de leden van de doelgroep. Zij moeten het belang van participatie inzien.

B. Toegankelijke informatie en duidelijkheid

Jongvolwassenen hebben behoefte aan duidelijkheid en zullen pas overgaan tot participatie als duidelijk is wat de bedoeling is, wat van hen verwacht wordt en waar het uiteindelijk toe zal leiden. Onder duidelijkheid wordt verstaan; formuleren van een doel (bijvoorbeeld informeren, raadplegen of meebeslissen), een begin- en eindpunt, taakverdeling, in kaart brengen van mogelijkheden en onmogelijkheden en het in beeld brengen van het gewenste eindresultaat. Participatie zal bevorderd worden doordat jongvolwassenen begrijpen waar zij aan toe zijn. Duidelijkheid wordt gerealiseerd door toegankelijke informatie. Dat wil zeggen; kort, duidelijk, zonder moeilijk taalgebruik, aansprekend en goed leesbaar. Informatie die qua vorm en inhoud niet aansluit bij de doelgroep, heeft weinig effect op jongvolwassenen. Daarnaast moet nagegaan worden of de informatie ook begrepen is. Informatie moet op verschillende manieren worden verzonden. Er is niet één kanaal dat de hele groep bereikt. Verschillende media moet worden ingezet om informatie over te brengen op een zo groot mogelijke deel van de doelgroep.

Handelingsperspectief: Het HDR moet kort, duidelijk en zonder moeilijk taalgebruik communiceren via verschillende kanalen. Bij het geven van voorlichting over de verschillende vormen van participatie, moet ook met bovengenoemde onderdelen van duidelijkheid rekening gehouden worden.

C. Zorgen voor interactie

Interactie is vaak het sleutelwoord bij het overdragen van kennis en vaardigheden. Jongvolwassenen hebben aangegeven een gebrek aan interactie te ervaren én hier sterk behoefte aan te hebben. Jongvolwassenen verstaan onder interactie: de mogelijkheid om vragen te stellen en discussies aan te gaan.

Handelingsperspectief: Het HDR zal bij de ontwikkeling van activiteiten nadrukkelijk het element van interactie moeten inbouwen. Dit zal er toe leiden dat de aangedragen informatie ook daadwerkelijk verwerkt kan worden en omgezet kan worden tot participatie.

D. Scholen betrekken bij activiteiten die politieke participatie bevorderen

School en onderwijs staan centraal binnen de leefomgeving van jongvolwassenen. Hier moet aansluiting op gevonden worden. Door hierbij aan te sluiten, wordt politiek in de leefwereld van de jongvolwassenen gebracht en wordt hiermee de afstand verkleind. Politiek moet naar hen toe gaan.

Handelingsperspectief: Het HDR moet de scholen betrekken in haar programmering. Activiteiten en projecten van het HDR moeten aansluiten bij de lessen die op scholen gegeven worden over politiek/democratie. Dit om ervoor te zorgen dat jongvolwassenen zich kunnen identificeren met de inhoud van de programma's. Het HDR zal tevens een bijdrage moeten leveren aan educatie die over

politiek en democratie gegeven wordt. De rol die deze groep zou moeten (kunnen) vervullen, kan door het HDR worden verwerkt in een programma.

Daarnaast is het sterk aan te bevelen dat het HDR niet alleen door scholen bezocht kan worden, maar ook naar de scholen toe gaat. Dit kan bijvoorbeeld door een mobiele variant van een activiteit van het HDR. Dit zal de afstand die jongvolwassenen jegens politiek ervaren reduceren, omdat het binnen hun leefwereld komt.

E. Ga naar jongvolwassenen toe en sluit activiteiten aan op de belevingswereld

Jongvolwassenen moeten zich kunnen identificeren met politiek en activiteiten die hiermee van doen hebben. Daarom moeten vormen van politieke participatie vertaald worden naar thema's die echt relevant zijn voor jongvolwassenen. Met andere woorden: onderwerpen waar zij zich gezien hun leeftijd/studie/achtergrond mee bezighouden. Ook is het aan te bevelen om zoveel mogelijk aan te sluiten bij bestaande activiteiten waarbij jongvolwassenen al samenkomen. Door naar hen toe te gaan en aan te sluiten bij onderwerpen waar zij in geïnteresseerd zijn, stap men in de wereld van de jongvolwassenen, waardoor politiek dichterbij hun belevingswereld komt. Het plaatsen van politiek in de belevingswereld van jongvolwassenen, zal ertoe leiden dat zij zich ergens in herkennen en eerder geneigd zullen zijn politiek te participeren. Zo zullen zij immers het nut inzien dat politiek hun leefwereld beïnvloedt. Zodra politieke participatie eenmaal in de belevingswereld van jongvolwassenen komt, moet geprobeerd worden om jongvolwassenen te leren in de belevingswereld van anderen te stappen en ook hier rekening mee te houden.

Handelingsperspectief: Bij het vormgeven van de inhoudelijke activiteiten, nadrukkelijk de belevingswereld van jongvolwassenen opzoeken en hierbij aansluiten. Vervolgens moet getracht worden om het referentiekader van jongvolwassenen te verbreden.

F. Aanspreken op rol en mogelijkheden

Wanneer jongeren 18 worden weten zij niet automatisch hoe zij deel kunnen nemen aan politiek of waarom dit van belang is. Het aanspreken van de doelgroep op hun rol en de mogelijkheden, zal hen stimuleren om hierover na te denken en hieraan vorm te geven.

Handelingsperspectief: Het HDR kan een informatiepakket ontwikkelen voor deze doelgroep, waarbij informatie over politieke participatie wordt verschaft. Hierbij valt te denken aan hoe gestemd kan worden, wanneer de eerst volgende verkiezingen zijn (op alle niveaus, van lokaal tot Europees) en waar meer informatie gevonden kan worden. Het ontvangen van een dergelijk pakket op 18 jarige leeftijd, wijst hen op de mogelijkheden die zij dan zullen hebben. Als het pakket op hun verjaardag op persoonlijke titel wordt verstuurd, zullen zij zich persoonlijk aangesproken voelen en stilstaan bij wat politieke participatie voor hen zal betekenen. Belangrijk is dat hier zowel inhoudelijk als qua taalgebruik aansluiting gezocht wordt bij de doelgroep. Om dit effectief te laten zijn, zal interactie ingebouwd moeten worden. Dit moet mogelijk maken dat jongvolwassenen vragen kunnen stellen en kunnen reageren op verkregen informatie.

5.3 Faalfactoren/valkuilen

Politieke participatie verhogen door alleen activiteiten te ontplooiën over de landelijke politiek

Politiek speelt zich niet alleen af in Den Haag. Door steeds nadruk te leggen op Den Haag (Eerste- en Tweede Kamer) wordt de afstand die jongvolwassenen tot politiek ervaren alleen vergroot. Den Haag is te ver weg en zij kunnen zich er niet mee identificeren. Hun leefomgeving bestaat uit school, thuis, vrienden en eventuele (sport) verenigingen. Daar moet politiek voor hen dan ook in terug komen. De betekenis van politiek op plaatsen in hun omgeving moet inzichtelijk gemaakt worden.

Ervan uit gaan dat jongvolwassenen uit zichzelf op zoek gaan naar informatie over politiek

Politiek is geen onderwerp waar deze groep over het algemeen vanzelfsprekend in geïnteresseerd is. Als men ergens niet in geïnteresseerd is, houdt men zich hier ook niet mee bezig. Jongvolwassenen zullen niet zelfstandig zoeken naar mogelijkheden om politiek te participeren. Deze mogelijkheden moeten hen op een interactieve wijze (met voorkeur op persoonlijk titel) worden aangereikt.

Ervan uit gaan dat jongvolwassenen vanaf hun 18^e levensjaar automatisch weten hoe participatie mogelijk is

Als jongvolwassenen de leeftijd van 18 bereiken, wil dit nog niet zeggen dat zij opeens meteen weten hoe zij kunnen stemmen of hoe zij deel kunnen nemen aan politiek. Het HDR kan hier een belangrijke bijdrage aan leveren door hen aan te spreken op hun rol.

5.4 Vervolgonderzoek

Dit onderzoek is een eerste verkenning. Hierdoor zijn de uitspraken niet over de gehele groep generaliseerbaar. Om harde uitspraken over deze doelgroep te kunnen doen, moet er grootschaliger onderzoek gedaan worden. Door middel van vervolgonderzoek kan ook bezien worden of de resultaten van dit onderzoek stand zullen houden.

Voor dit onderzoek is geen onderscheid gemaakt in niveaus en opleidingen. Het is aan te raden om vervolgonderzoek te doen waarbij dit onderscheid wel gemaakt wordt. Dit om te achterhalen of opleiding en/of niveau invloed heeft op de houding en het gedrag ten aanzien van politieke participatie.

Gebleken is dat de meeste allochtone jongvolwassenen hun vaderlandse politiek interessanter vinden dan de Nederlandse politiek. Het is aan te bevelen om vervolgonderzoek te doen naar de oorzaak en gevolgen hier van. Dit om te bezien of en zo ja, welke effecten dit heeft op hun politieke participatie in Nederland en welke aandachtspunten dit voor het HDR met zich meebrengt.

Literatuurlijst

- Aalberts, C. (2006). *Aantrekkelijk politiek? Een onderzoek naar jongeren en popularisering van politiek*. Apeldoorn: Het spinhuis
- Aalberts, C. (2004). *Politieke betrokkenheid en politieke sensitiviteit onder jongeren*. Amsterdam School of Communications Research / ASCoR
- Aarts, C.W.A.M (1999). *Opkomst bij verkiezingen. Onderzoeksrapportage in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties*. Den Haag
- Binnema, H., M, Adriaansen. D, Verhue. (2007). *Jongeren en democratie: kennis, houding en vaardigheden*. Amsterdam: Veldkamp Marktonderzoek
- Bois-Reymond, M. du, Y. te Poel & J. Ravesloot (1998). *Jongeren en hun keuzes*. Bussum: Coutinho
- Bovens, M., A, Wille (2009). *Diploma democracy. On the tensions between Meritocracy en democracy*. Utrecht/Leiden: NWO
- Brink, G. (2002). Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR). *Mondiger of moeilijker? Een studie naar de politieke habitus van hedendaagse burgers*. Den Haag: Sdu Uitgevers
- Bron, J. (2006). *Een basis voor burgerschap. Een inhoudelijke verkenning voor het funderend onderwijs*. Enschede: Stichting Leerplanontwikkeling
- Cornelissen, M. (2000). *'De' jongere bestaat niet. Negatieve gevolgen van beeldvorming onder jongeren*. Den Haag: Hega Offset
- Dekker, P., J, Boelhouwer., P. de Greef & J. van Male. (2002). *Niet-stemmers. Een onderzoek naar achtergronden en motieven in enquêtes, interviews en focusgroepen*. Den Haag: SCP
- Deschouwer, K. & M. Hooghe (2008). *Politiek. Een inleiding in de politieke wetenschappen*. Amsterdam: Boomonderwijs
- Deth, J.W. van & J. C.P.M. Vis (2006). *Regeren in Nederland: het politieke en bestuurlijke bestel in vergelijkend perspectief*. Van Gorcum
- Devos, C (2006). *De kleermakers en de keizer: inleiding tot politiek en politieke wetenschappen*. Academie Press
- Diepen, G. van., W. Haarsma., Hagens, I., T, Lont., I, Rouwenhorst & J, Terpstra. (1997). *Participeren doe je niet alleen. Over participatie van jeugdigen in gemeentelijk beleid*. Amsterdam: IPP
- Geul, A (2005). *Beleidsconstructie, coproductie en communicatie. Zes beproefde methodieken van beleidsontwikkeling*. Utrecht: LEMMA BV
- Gillis-Burleson, W., H, Entzinger., P, Lankhorst., H.J, Bouwknecht (2000). *Staat van de Jeugd? De relatie tussen jongeren en de overheid*. Den Haag: ROB

- Hazekamp, J.L., J. van der Gaauw & J. Nutjens (1993). *Jongeren doen mee aan beleid. Verslag van een onderzoek naar politieke participatie van jongeren op lokaal niveau*. Alphen aan de Rijn: Samson Sijthoff
- Hees, C. van, W. Bombeeck, J. Terpstra & C. Velema (2002). *Jong betrokken. Jongerenparticipatie op lokaal niveau*. Amsterdam: IPP
- Heus, D & P. Smeulders (2008). *Leren van democratie. Een onderzoek naar waar en hoe jongeren kennis, houding en vaardigheden opdoen ten aanzien van politieke partijen en godsdienstvrijheid*. Den Haag
- Instituut voor Publiek en Politiek (2008). *Actieplan Democratische Rechtsstaat. Met allen die zich in Nederland bevinden...* . Amsterdam: IPP
- Instituut voor Publiek en Politiek (2008). *Maatschappij & Politiek, vakblad voor maatschappijleer*. (jaargang 39, oktober 2008) *Dubbeldik nummer!!! Het Huis voor democratie en rechtsstaat*. Amsterdam: IPP
- Instituut voor Publiek en Politiek (1998). *Spanning in interactie*. Amsterdam: IPP
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2007). *De staat van onze democratie. Een verslag van debatten in het land en op de website*. Den Haag
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2007). *Kiezen op afstand, stemmen via internet. Rapportage experiment Tweede Kamerverkiezingen 2006*. Den Haag
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2009). *Projectbeschrijving het Huis voor democratie en rechtstaat*. Den Haag
- Nelis, H., Y van Sark (2009). *Puberbrein binnenstebuiten. Wat beweegt jongeren van 10 tot 25 jaar?* Utrecht/Antwerpen: KOSMOS
- Qrius (2005). *Jongeren 2005. Het speelveld verandert*. Amsterdam: Qrius
- Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2007). *Vormen van democratie. Een advies over democratische gezindheid (advies 42)*. Amsterdam: SWP
- Ragin, C (1994). *Constructing Social Research*. Pine Forge Press
- Samethini, D. (2002). *Een brug tussen jongeren en politiek. Lijst Nul*. Amsterdam: scriptie Communicatiewetenschap, Universiteit van Amsterdam
- Thiel, S (2007). *Bestuurskundig onderzoek. Een methodologische inleiding*. Bussum: Coutinho
- Tirion, P.C (1999) *Jong & betrokken, hoe maatschappelijk betrokken zijn Nederlandse jongeren?* Arnhem: S.N
- Tromp, B (2002). *De wetenschap der politiek: verkenningen*. Amsterdam: University Press
- Veldhuizen, W., F. Hustinx., W. Wiarda (2005). *Resultaten inventarisatie jeugd- en jongerenparticipatie*. Provinciaal Instituut voor Maatschappelijke Ontwikkeling in Noord-Holland. Provincie Noord-Holland

Verba, S. & N. Nie (1972). *Participation in America: Political democracy and social equality*. New York: Harper and Row

Weiden, W. van den & IPP (2007). *Het Huis van democratie en rechtsstaat, een visie*. Den Haag: IPP

Winter, M. de (2006). *Opvoeding in democratie*. Amsterdam: SWP

Zeijl, E., M. Beker., K. Breedveld., A. van den Broek., J. de Haan., L. Herweijer., F. Huysmans., K. Wittebrood. (2003). *Rapportage Jeugd 2002*. Den Haag: SCP

Internet

Intranet Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties, 2 maart 2009

<http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/26785779-AAFE-4B39-AD07-59F34DCD44C8/0/index1119.pdf>, 9 juni 2009

<http://www.minbzk.nl/asp/download.aspx?file=/contents/pages/93528/briefaantweedekameroverhuisvoordemocratieenrechtsstaat.pdf>, 3 maart 2009

<http://www.minbzk.nl/onderwerpen/grondwet-en/democratie-en/projecten-democratie/het-huis-voor-democratie>, 18 maart 2009

<http://www.minbzk.nl/actueel/nieuws--en/108788/minister-ter-horst>, 15 mei 2009

<http://www.minbzk.nl/actueel/publicaties?ActItmIdt=108778>, 1 juni 2009

<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=71450NED&D1=0&D2=0&D3=10-17&D4=0,6-9&D5=0&D6=0&D7=I&HD=090305-0910&HDR=G6,G5,T,G4,G1,G3&STB=G2>, 4 april 2009

<http://www.minbzk.nl/asp/download.aspx?file=/contents/pages/96518/projectbeschrijvinghuisvoordemocratieenrechtstaat060309.pdf>, 10 maart 2009

Afbeelding kaft

http://ccce.com.washington.edu/images/political_participation.gif, 22 mei 2009

Bijlagen

Bijlage I Interviewvragen

Bijlage II Participatievormen

Bijlage I Interviewvragen

Email:

Telefoonnummer:

Leeftijd:

Geslacht: M / V

Etniciteit:

Naam school:

Opleiding:

Startvragen / algemene vragen

Kun je me wat vertellen over jezelf, wie ben je, wat doe je zoal in het dagelijkse leven?

Politiek

Waarom moet je denken bij politiek? Wat komt er bij je op? En wat vind je hier van?

> (doorvragen, eigen ervaring of anderen napraten?)

> (Krijg je antwoord m.b.t. lokaal niveau, landelijk, Europees of mondiaal)

Vind je politiek belangrijk? Waarom en hoezo?

Voel je je hierbij betrokken?

Vind je van jezelf dat je genoeg weet over politiek?

Vind je dat je meer hierover weet dan de meeste studenten van jouw leeftijd?

Algemene interesse

Waar ben jij zoal in geïnteresseerd?

Vind je dat de politiek/overheid voldoende aandacht besteed aan deze thema's? Waar uit zich dit in?

Democratie

Waarom moet je denken bij de Nederlandse democratie?

Vind je dat je hier genoeg over weet? Hoezo wel/niet?

Hecht je waarde aan de Nederlandse democratie? Waarom wel/niet?

Vind je dat jij een (belangrijke) rol hebt om deze democratie te behouden? Wat zou jou rol dan zijn?

Hoe vul jij die voor jezelf in/ wat doe je hiervoor?

A. Actualiteit

- Wat is het laatste nieuws dat je hebt meegekregen
- Waar heb je deze informatie vandaag gehaald
- Waar ga jij meestal op zoek naar het nieuws
- Nieuws uit buiten/binnenland
- Praat je over het nieuws of actualiteiten met vrienden/familie
- Praat je over politiek met vrienden of familie

Politiek linken met onderwerp

B. Maatschappelijke betrokkenheid

- Ken je jongerenorganisaties/verenigingen
- Ben je lid van een groep of vereniging (was je)
- Heb je vrienden die hier lid van zijn
- Welke maatschappelijke onderwerpen komen in jou op/vind je belangrijk
- Zou je je hier ooit voor inzetten → hoe? (of heb je dat ooit al gedaan?)
- Wat wil je dat er in de toekomst beter geregeld wordt

- Stel je wilt iets bereiken, wat doe je hier dan voor, waar begin je mee, hoe doe je dit?
- Wanneer grijp je in?

C. Stemmen

- Heb je ooit gestemd
- Ben je van plan dat nog te doen
- Hoe kom je tot jouw stemkeuze, waar laat je dat van afhangen
- Wat vind je er van dat je mag stemmen en van je stemrecht
- Welke verkiezingen ken je
- Ken je de stemwijzer
- Wat weet je hier van
- Wat vind je hier van

D. Participatie

- Hoe denk jij dat jij deel kunt nemen aan de politiek (proces)
- Heb je ooit op een bepaalde manier deel genomen aan politiek

Landelijk → provincie → gemeente → wijk → buurt → school

Heb je wel eens actief iets ondernomen om iets te bereiken/realiseren? Waarvoor? Het hoeft niet met politiek te maken te hebben.

Vind je jezelf actiever dan de meeste studenten in jouw klas/omgeving? Waarom vind je dat?

E. Participatie niveau

Geïnformeerd worden

Raadplegen

Meedenken

Meebeslissen

Zelf doen en hulp krijgen (i.p.v. hulp bieden)

Als er actie ondernomen moet worden voor een bepaald onderwerp, zie jij jezelf als initiatief nemer of als iemand die wel mee wil helpen?

Bijlage II Participatievormen

Er is veel geschreven over politieke participatie en de verschillende vormen hier van. Helder is dat onder wetenschappers eenduidigheid bestaat. Hierna zullen de belangrijkste vormen van politieke participatie worden beschreven. Hierbij wordt ook duidelijk welke vormen dominant zijn (en waar subvormen onder geplaatst kunnen worden). Figuur 1 is voortgekomen aan de hand van deze beschrijving.

Uit het *Jeugd rapportage 2002* van het Sociaal en Cultureel Planbureau komen drie hoofdvormen van politieke participatie onder jongeren naar voren;

Contact met bestuurders

- contact gezocht met een gemeenteraadslid
- contact gezocht met een burgemeester of wethouder
- contact gezocht met een politieke partij
- contact gezocht met een Tweede Kamer-lid

Actieve conventionele politieke participatie

- meegedaan aan een jeugddebate of jongerenbijeenkomst
- onderdeel uitgemaakt van een jeugdpanel of jeugdraad
- inspraakavond bezocht

Onconventionele politieke participatie

- meegedaan aan ludieke acties
- meegedaan aan demonstraties of protestacties
- onderdeel uitgemaakt van een actiegroep (Zeijl et al, 2002)

In *Participation in America: Political democracy and social equality* wordt het volgende onderscheid in vier vormen van politieke participatie gemaakt;

- institutionele participatie (bijvoorbeeld gaan stemmen bij verkiezingen)
- partijpolitieke activiteiten (bijvoorbeeld deelnemen aan partijcongressen of meehelpen aan verkiezingscampagnes)
- maatschappelijke activiteiten (bijvoorbeeld lid zijn van een organisatie die de politieke agenda en besluitvorming rond een bepaald maatschappelijke issue wil beïnvloeden)
- directe individuele contacten (bijvoorbeeld een minister aanschrijven) (Devos, 2006: 213).

In *Mondiger of moeilijker? Een studie naar de politieke habitus van hedendaagse burgers* zijn de volgende vormen van politieke participatie opgenomen;

- petitie ondertekend
- meedoen demonstratie
- klacht ingediend
- deelname actiegroep
- contact met raadslid
- contact met burgemeester
- belangengroep benaderd
- krant benaderd
- politieke partij benaderd
- contact met ministerie
- contact met parlementslid

- benadering tv of radio
- benadering minister (Brink, 2002: 178).

In *Aantrekkelijk politiek? Een onderzoek naar jongeren en popularisering van politiek* worden de volgende vormen van politieke en maatschappelijke participatie benoemd:

- stemmen bij verkiezingen
- praten over politiek met de ouders
- praten over politiek met vrienden
- handtekening zetten
- geld geven aan een goed doel
- vrijwilligerswerk doen
- stemmen bij scholierenverkiezingen
- discussie voeren op internet
- e-mailpetitie ondertekenen
- demonstreren
- handtekeningactie organiseren
- sms sturen voor politiek doel
- politieke affiches ophangen
- meedoen aan boycot-acties (Aalberst, 2006: 95).

In *De wetenschap der politiek: verkenningen* komen 21 vormen van politieke participatie naar voren:

- stemmen
- campagne activiteiten;
 - o raambiljet ophangen
 - o propaganda materiaal verspreiden
 - o andere overtuigen
 - o bijeenkomst organiseren
 - o geld geven voor verkiezingsfonds
- kennis aanraden op een bepaalde partij te stemmen
- brief schrijven aan de Koningin
- contact opnemen met Minister
- contact opnemen met lid Tweede Kamer
- meedoen aan handtekeningactie
- organisatie inschakelen
- radio of T.V. inschakelen
- politieke partij inschakelen
- contact opnemen met burgemeester en wethouder
- contact opnemen met lid van de gemeenteraad
- meedoen met een actiegroep
- meedoen met een demonstratie
- krant inschakelen
- bezwaarschrift indienen (Tromp, 2002: 40).